

**MATERIÁLY
XV MEZINÁRODNÍ VĚDECKO - PRAKTICKÁ
KONFERENCE**

**APLIKOVANÉ VĚDECKÉ NOVINKY -
2019**

22 - 30 červenců 2019 r.

Volume 3

Praha
Publishing House «Education and Science»
2019

Vydáno Publishing House «Education and Science»,
Frýdlanská 15/1314, Praha 8
Spolu s DSP SHID, Berdianskaja 61 B, Dnepropetrovsk

Materiály XV Mezinárodní vědecko - praktická konference «Aplikované vědecké novinky -2019», Volume 3 : Praha. Publishing House «Education and Science» -96 s.

Šéfredaktor: Prof. JUDr Zdenák Černák

Náměstek hlavního redaktora: Mgr. Alena Pelicánová

Zodpovědný za vydání: Mgr. Jana Štefko

Manažer: Mgr. Helena Žáková

Technický pracovník: Bc. Kateřina Zahradníková

**Materiály XV Mezinárodní vědecko - praktická konference ,
Aplikované vědecké novinky -2019**

Pro studentů, aspirantů a vědeckých pracovníků

Cena 50 Kč

ISBN 978-966-8736-05-6

© Authors , 2019

© Publishing House «Education and Science» , 2019

EKONOMICKÉ VĚDY

Podniková ekonomika

Utesheva A.G., 1st year master's student
Salzhanova Z.A., doctor of Economics, Professor

Karaganda economic university of Kazpotrebsoyuz, Kazakhstan

THEORETICAL ASPECTS OF THE CONCEPTS OF "QUALITY OF LIFE" AND "STANDARD OF LIVING»

In today's socially-oriented economy, a high quality of life, the provision of which is an important function of any state, is not only a condition for the realization of human potential, but also the basis for the preservation of social stability and security of society.

The global economic crisis has undermined the foundations of social policy in recent years and has revealed the need for a fundamental modernization of the social sphere, with its focus on better meeting the needs of the population for quality social services. In this connection, there is an urgent need for state influence on socio-economic processes in order to form a new social system of society as a basis for ensuring social stability and improving the quality of life of the population.

For any state, the fundamental factor is the human factor. Therefore, most countries moving from a centralized to a socially oriented market economy are implementing this action in order to improve the quality of life of their population. Initially, the quality of life wanted to study in order to simulate the direction of industrial development. To determine the quality of human life, scientists have always selected indicators that improve the standard of living of the population. For example, the English economist, Arthur Cecil Pigou, believed that this indicator is per capita income [1, p. 33].

For him, the concept of wealth and income were equivalent. The opinion of other economists, who did not agree with his point of view on the definition of the quality of life of the population, believed that monetary income can not fully characterize the quality of life of the population, so resorted to the indicator as an index of physical development. This indicator was not successful, although it determined the quality of life simply and directly.

Gross national product remained the main indicator at that time, until they began to apply the generalizing indicator "human development index" [2, p. 195].

Synthesis and comparative macroeconomic indicator of the level and quality of life of the population of countries in the world now is "the Index of human development" or its abbreviated form is called the HDI (human development Index), which is a kind of tool (international and for use within the country) comparisons of countries and regions, supporting their development priorities. This indicator is an aggregate index calculated on the basis of the following three indices: the index of life expectancy of the population of the country (region) at birth, the index of the achieved level of education of the population and the index of the real GDP of the country per capita.

As is known, the life expectancy at birth index measures the change in the number of years that one person per generation of births will have to live on average, provided that the mortality rate at each age remains the same throughout the life of that generation.

The index of educational attainment of the population, in turn, is determined on the basis of two indexes: the index of literacy among the adult population (15 years and older) and the index of aggregate share of students of primary, secondary and higher educational institutions (for persons under the age of 24).

To assess changes in the standard of living of the population further are also used following macroeconomic indicators: GDP, public expenditure on education, health and other social needs of the population, the final consumption expenditure of households actual final consumption of basic goods and foodstuffs, as well as basic services to a household, change (index) consumer prices, average monthly nominal salary per employee and the real wage index, nominal and real monetary incomes of the population and others.

Definitions and calculations of these macroeconomic indicators of modern Kazakhstan, according to international standards and methodologies, has been conducted since 1996 — annually.

In order to fully understand the meaning of the definitions of "quality of life" and "standard of living", consider the definitions of "quality" and "level".

Some scientists believe that these concepts are related, others believe that they are opposite [2].

"Level" is a quantitative indicator that determines the position, the degree of importance of the object. With the "quality" of one object or phenomenon by comparing the inherent characteristics and peculiarities with others.

There is an economic law, which is based on the work of Hegel and Marx, "the Law of mutual transition of quantitative and qualitative changes" [3, p. 578]. The law States: "quantity and quality are indicators that change from one to another and Vice versa." From this law it is clear that these concepts have a close relationship, although still not fully understood.

Considering the "standard of living" and "quality of life", it is possible to draw clear boundaries between them.

Under the concept of the standard of living of the population, statistical science and practice mean the provision of the population with the necessary material goods and services, the achieved level of their consumption and the degree of satisfaction of rational needs, complemented by qualitative characteristics of the state of living conditions, labor and employment, life and leisure, health and education, the nature of the habitat of each person. The standard of living of the population also means its income and property opportunities providing satisfaction of its material and spiritual needs at the limited, set by the cost of life in the past and present periods, and also the nature of dwelling.

Thus, the standard of living of the population must be defined as a socio-economic category that characterizes the General well-being of the people, the consumption of material, cultural and social benefits of services by each person, together with conditions that ensure the possibility of meeting its actual needs. The quality of life means the satisfaction of the population with their lives and living conditions, based on its real different needs and interests.

Here, the "standard of living" is clearly one of the indicators of the "quality of life".

There is no scientific term for the concept of "quality of life". Each scientist, considering this indicator, characterized it in accordance with his understanding of the quality of life. Therefore, the following General definition can be derived from all scientific definitions of quality of life. Under the "quality of life" of the population we mean a complex socio-economic category, which has a set of characteristics of the state

of the human environment, its satisfaction with the political, social and economic functioning of the social system, receiving adequate quantitative and qualitative expression.

As an economic category "quality of life" can be defined as "formed in the mass consciousness of a generalized assessment of the aggregate characteristics of the living conditions of the population" [3]. Ultimately, the category of "quality of life" can be reduced to the following integral properties that make up the environment and the system of ensuring the life of the population, such as:

- reproductive capacity (fertility, mortality, morbidity, life expectancy, etc.);
- ability to form and maintain families (marriage, divorce);
- level of education and qualifications (proportion of the population enrolled in the relevant age groups, level of education achieved, level of qualification of employees, etc.).

When developing a methodology for measuring and assessing the quality of life the starting point should be the definition of a system of indicators and methods of their calculation, which would fully reflect the degree of satisfaction of the needs of the people.

The qualification of indicators of quality of life should be based on indicators related to the satisfaction of human needs, which include, first of all, indicators characterizing the degree of their satisfaction.

"The' quality of the population' and its labour force is predetermined by such a social indicator as the quality of life of the population. And the very quality of life of the population is all indicators of material, social, physical, cultural and spiritual well-being of the country, taken together at the moment.

The standard of living of the population of the country is determined by the extent to which the population is provided with various benefits: material, social, etc. the size of the per capita consumption Fund, incomes, the amount of consumption of the most important products of the consumer basket, the provision of housing, medical, educational and other services. All of the above is one of the most important indicators of the standard of living of the population.

Given the innermost dream and eternal desires of most people on Earth to be happy and healthy, to live a long and full life, in recent years (since 2006) in the world began to determine a new international meter of "Happiness" — "international

happiness index" (IIA). This meter is a combination of indicators of people's satisfaction with their lives, life expectancy and human impact on the environment (nature) into a General index.

The system-forming basis of the concept of a person's standard of living is his various needs arising and realized in the sphere of his work and personal consumption. Therefore, one of the priorities of the social policy of the state is to ensure the highest possible level of employment and prevent the growth of unemployment. Only by fulfilling this task, it is possible to solve the issues of further improving the welfare of all the people, to reduce the level of poverty in the country.

Currently, the set of socio-economic indicators to characterize the standard of living of the population of the country includes several main blocks — macroeconomic and demographic indicators, indicators of economic activity, health and education, housing conditions, pensions and social payments to the population, indicators of environmental safety and social tension, as well as indicators of income, expenditure, level and structure of personal consumption.

The selection and analysis of these indicators have been identified and implemented in accordance with international practice and the recommendations of various international organizations.

The measurement of the level and quality of life of the population of the country involves various statistical observations of the most important indicators of the standard of living in dynamics and in comparison with social norms or minimum social standards, as well as for the entire population, its individual social groups and households with different amounts of their income.

According to the theory of socio-economic statistics, there are four levels of life: prosperity (the use of benefits that ensure the full development of the person), the normal level (rational consumption of goods according to scientifically sound standards, providing a person with the restoration of his physical and intellectual strength), poverty (consumption of goods at the level of preservation of human performance as the border of reproduction of labor) and poverty (the minimum allowable by biological criteria set of goods and services, consumption of which only allows to maintain the viability of the person).

With a more detailed study of the concepts of "quality of life" and "standard of living" you realize that these concepts are deeply related and can not be compared. In itself, the concept of "quality of life" has a very broad meaning and is much more than "standard of living". I must even say that such a category as the quality of life goes beyond the economy. Also, the quality of life has an objective and subjective assessment.

There are General standards created on the basis of a scientific approach to the study of human needs. And it seems to be an objective assessment makes it easier to understand the quality of life. But it is more important to approach this concept from the point of view of subjects with their both similar and different needs.

After all, the subject determines the degree of satisfaction or dissatisfaction with their quality of life. It should also be emphasized that the quality of life is determined by the environment, the standard of living and, of course, the way of life.

The quality of life sets the pace of progress, shows the ability of survival of civilization. As the quality of life changes, the approach to the quality of intelligence, the quality of information changes.

Based on the above, the quality of life becomes the center of socio-economic and other studies.

In order to assess the quality of life of the population as much as possible, it is necessary to thoroughly study the indicators characterizing the quality of life: working conditions and safety, environment, free time, cultural values, social stability, physical development. For a long time the heads of organizations have concluded that working conditions largely determine the performance and health of the employee, his attitude to the work performed, job satisfaction. Therefore, we studied the factors affecting the work, and create special rules so as to various manufacturing and various labor processes [4, p. 56].

With the parallel improvement of working conditions, the employee's interest in work also increases, which increases his productivity and the quality of their work, which generally improves the economic results of production.

Occupational safety and environment have important indicators of quality of life. After all, it is difficult not to agree that a person who is worried about his safety and health will not be able to fully realize his labor potential. When working conditions are at a low level, and the degree of occupational injuries and diseases remains high,

the demographic situation in the country only worsens, which in turn greatly reduces the quality of life of the population.

Labor protection in the modern world ensures the life and health of the employee in the production process. Consider the free time of the population as a whole. Until recently, the quality of free time no one seriously treated. But in free time, which is a kind of human wealth, a person can develop: increase their physical and spiritual abilities — or degrade.

It can be clearly understood that free time also greatly affects the quality of life of the population. Of course, the maximum benefit of free time will be if a person uses it for self-education, volunteering, physical and intellectual activities, creative work.

Speaking of "quality of life" should pay attention to physical development and a healthy lifestyle.

A healthy population is the basis for the development of quality of life. When a person leads a healthy lifestyle, establishes social contacts, plans for the future, he feels the value of life, his own fullness, which is also important for the quality of life.

Social security plays a special role for any individual. Man is inherently always striving for stability. People want to be confident in the future. And by ensuring the social and economic security of its citizens, the state gives them that sense of stability, security and a decent quality of life.

To study the quality of life should be approached comprehensively. It is understood that this indicator is difficult to assess separately by a method, so it should be studied using the following methods: statistical, sociological and economic-mathematical.

In the sociological method is carried out by means of sociological surveys. Such surveys provide the most complete information about the satisfaction of different segments of the population with the quality of life.

The standard of living can also be studied by the ongoing socio-demographic processes. This indicator is subject to either social or economic research. And the

method that analyzes this indicator is called statistical. Despite the fact that it is less accurate than the sociological survey, this method is often used in practice [5, p. 258].

The economic and mathematical method is used to build models of socio-economic aspect. This method, though studying the real processes, but these processes must be tested in practice.

To study human development over a certain period, data from the human development index are used, including life expectancy, education and GDP.

This method is easy to use, plus the fact that the data can be used as a scientific study in the comparative analysis.

Thus, in the absence of a single General indicator characterizing the quality of life of the population, a number of statistical indicators are calculated for its analysis, reflecting the different sides of this category and grouped into the following main blocks:

- indicators of income of the population;
- indicators of expenditure and consumption of material goods and services;
- saving;
- indicators of income differentiation of the population, the level and boundaries of poverty;
- socio-demographic characteristics;
- summarizing evaluation of the level of living of the population.

The given subsystem of indicators of living standards occupies a special place in the General system of indicators of socio-economic statistics, as many of them are used for the General characteristics of the economy, in international comparisons of levels of economic development of different countries, as well as for the development of social policy of the state and the definition of priority areas of social support for certain groups of the population.

It should be noted that the above subsystem of indicators reflects to a greater extent the quantitative side of the studied category [6].

For qualitative characteristics of the living conditions of the population, it is necessary to use indicators of social statistics that give an idea of the quality of life. These include the main indicators of demographic statistics, health and safety, the

quality and structure of food consumed, the level of literacy and the state of education and culture, the comfort of housing, etc.

These indicators are used in international statistical practice to better characterize the well-being of the population.

One of the indicators used in the statistics of the Republic of Kazakhstan is the monetary income of the population (wages, pensions, benefits, scholarships and other social transfers in cash, income from the sale of agricultural products, income from property in the form of interest on deposits, securities, dividends, from business activities, from the sale of foreign currency, as well as insurance claims, loans and other income).

Analyzing the statistical income of the population of the country, it can be noted that every year it increases and maintains the growth trend. The expenses of the population also increased.

The main source of information on the cost of purchasing consumer goods is the data of trade statistics on the volume and structure of retail trade. In addition, there is a series of accounts to non-reporting enterprises, unorganized trade, including the unorganized import of goods from abroad.

The data on trade turnover are adjusted, as some goods recorded in it are actually elements of intermediate consumption of households (for example, seeds, feed, construction materials purchased by owners of houses for current, capital repairs or new construction, etc.), rather than final consumption.

The volume and structure of consumption are determined not only by the total income of the population or their per capita average, but also by the situation in the consumer market, for example, the degree of its saturation with individual goods, the ratio of prices for them, etc.

Statistics provided by institutions and organizations providing such services to households are used to obtain information on the population's expenditure on services. They include market consumer services (household, housing and communal, transport and communications, health, etc.) and services of financial intermediaries (banks, insurance companies, organizations for lotteries).

For a more in-depth and comprehensive analysis of the living standards of the population, sample household budget surveys are carried out, which provide an important source of statistical information on the structure of income and consumer spending of the population.

Such surveys make it possible to determine the relationship between the level of material well-being of households and their composition, sources of income, employment of family members in various sectors of the economy. The information obtained is the basis for studying consumer behavior of the population, identifying the relationship between levels of consumption, income and prices.

When talking about the standard of living of the population, it is necessary to take into account the proportion of the population with incomes below the subsistence minimum and below the cost of the food basket.

The subsistence minimum was determined by 43 food items, and the percentage of the food basket was 60 % [7].

It should be remembered that "quality of life" is too broad a concept, and unfortunately there is still no such indicator to describe it fully. Nevertheless, the need for a comprehensive solution to the problems of improving the quality of life and ensuring social stability is also connected with the direct and inverse dependence of these processes: on the one hand, improving the quality of life of the population is the basis for ensuring social stability, and on the other – social stability contributes to the growth of the quality of life.

References:

1. Потуданская В. Ф., Шайкин Д. Н. Качество жизни и качество трудовой жизни как среда формирования трудового потенциала //Экономический анализ: теория и практика. 2014. № 25. С. 33–38.
2. Алимова Э. Ф., Юрыгина А., Шамсемухаметова Э. И. уровень жизни и качество жизни как основные индикаторы социальной политики Российского государства //Вестник Казанского технологического университета. 2016. № 3. С. 195–201.

3. Азимов Т. А., Безнощук Л. Ю. Риски в предпринимательской деятельности // Молодой ученый. 2016. № 10. С. 578–580.
4. Блам Ю. Ш., Мкртчян Г. М. Качество окружающей среды и удовлетворенность населения жизнью. //Мир экономики и управления. 2017. Т. 9. № 4. С. 56–66.
5. Бусоедов И. А., Гребенюк Т. А. Показатели качества жизни. //Молодой ученый. 2016. №26. С. 258-260.
6. Казахстан в цифрах. Стат. сб. / Под ред. А. А. Смаилова. — Астана, 2018. — 503 с.
7. Казахстан: реформы и развитие 2007-2017 гг.: Информ.-аналит. брошюра. — Агентство Республики Казахстан по статистике. — Астана, 2018. — 85 с.

Logistika

Залесский Б. Л.

Белорусский государственный университет

БЕЛАРУСЬ – МОНГОЛИЯ:

ОТ ГЕНЕРАЛЬНОГО СОГЛАШЕНИЯ – К ДОРОЖНОЙ КАРТЕ

В июне 2019 в Улан-Баторе состоялось пятое заседание Совместной Белорусско-Монгольской комиссии по торгово-экономическому сотрудничеству, на котором были рассмотрены вопросы практической реализации межправительственного генерального соглашения о предоставлении экспортного кредита, а также подписана Дорожная карта по развитию сотрудничества между Республикой Беларусь и Монголией на 2019-2021 годы.

Напомним, что принятое в апреле 2019 года межправительственное генеральное соглашение о предоставлении экспортного кредита позволит обеспечить поставки в Монголию белорусской техники. В соответствии с этим документом «в ближайшие годы стороны будут прорабатывать вопросы поставок пожарной, сельскохозяйственной, коммунальной, дорожно-строительной и дорожно-уборочной техники, пассажирских лифтов и железнодорожных вагонов» [1]. Речь также идет о том, что в Монголии с использованием белорусских технологий будет создаваться молочный кластер в составе молокоперерабатывающего завода и молочно-товарных ферм, прорабатываются «возможности развития сотрудничества в строительной и горнорудной отраслях, сфере образования, а также по расширению двусторонней договорно-правовой базы» [2].

Заметим, что с момента установления белорусско-монгольских дипломатических отношений в январе 1992 года основу двусторонней торговли традиционно составляет белорусский экспорт. По итогам 2018 года при общем объеме товарооборота в 19,5 миллионов долларов величина экспорта из Беларуси превысила 19 миллионов долларов с положительным сальдо для белорусской стороны – 18,8 миллионов долларов. Основу поставок товаров из Беларуси в Монголию составили молоко, сгущенные и сухие сливки, грузовые

автомобили, пластмассовая тара, дорожная и строительная техника, сливочное масло, лекарственные средства, хлеб и мучные кондитерские изделия, синтетические нечесаные волокна, обувь, сахар, двигатели и силовые установки. В том же 2018 году почти в 1,8 раза увеличился и оборот услуг между двумя странами, превысив показатель в шесть миллионов долларов.

Факты показывают, что двусторонние связи Беларуси и Монголии заметно активизировались в последние шесть лет после: 1) создания в 2013 году Совместной Белорусско-Монгольской комиссии по торгово-экономическому сотрудничеству; 2) открытия в июне 2014 года в Улан-Баторе белорусского посольства; 3) появления в 2015 году Совместной Белорусско-Монгольской комиссии по сотрудничеству в области науки и технологий и двусторонней межведомственной Рабочей группы по сотрудничеству в сфере сельского хозяйства.

В июне 2018 года на полях саммита Шанхайской организации сотрудничества в китайском городе Циндао президенты двух стран А. Лукашенко и Х. Баттулга в рамках двусторонней встречи констатировали, что «Беларусь и Монголия располагаются между крупными государствами или блоками, поэтому важно суметь воспользоваться этим положением и найти преимущества с точки зрения экономики» [3]. Белорусская сторона озвучила тогда свою готовность создавать на монгольской земле высокопроизводительные предприятия и производства техники, а с монгольской – была выражена заинтересованность, прежде всего, в создании молочного производства по белорусским технологиям.

В целом же за последние пять-шесть лет в отношениях Беларуси и Монголии «расширена договорно-правовая база, укрепляется торгово-экономическое сотрудничество. Начато взаимодействие в сельскохозяйственной и научно-технической сферах. Восстановлены двусторонние связи в области образования и спорта» [4]. А в перспективе монгольская сторона не только заинтересована в более активном сотрудничестве с Беларусью в области сельского хозяйства, машиностроения, пищевой промышленности, науки, образования, но и видит большие возможности в широком взаимном использовании транзитного потенциала друг друга. Так, по мнению главы монгольского внешнеполитического ведомства Д. Цогтбаатара, «Беларусь может

стать для Монголии и ее товаров выходом в Европу, а Монголия – проводником в Азию для белорусской продукции» [5].

Кроме того, интересные перспективы открываются в белорусско-монгольском взаимодействии в области образования, базовым элементом которого является подписанное в 2013 году межправительственное соглашение о сотрудничестве в данной сфере, предусматривающее возможность ежегодного обмена студентами для прохождения обучения в вузах сторон. Выполняя положения данного документа и в рамках реализации Меморандума о взаимодействии и сотрудничестве между сомоном Даланзадгад аймака Умнуговь и городом Жодино, подписанного в 2016 году, «в 2017/2018 учебном году шесть граждан Монголии зачислены для обучения в Филиал БНТУ “Жодинский государственный колледж”» [6].

Все эти факты говорят о том, что у Беларуси и Монголии еще много неиспользованных возможностей для сотрудничества. И «задача правительств обоих государств – не упустить эти возможности, создать условия для их воплощения в конкретные взаимовыгодные экономические проекты» [7].

Литература

1. Беларусь предоставит экспортный кредит Монголии на покупку своей техники [Электронный ресурс]. – 2019. – URL: <https://www.belta.by/economics/view/belarus-predostavit-eksportnyj-kredit-mongolii-na-pokupku-svoej-tehniki-345020-2019/>
2. В Улан-Баторе проведено очередное заседание Белорусско-Монгольской комиссии по торгово-экономическому сотрудничеству [Электронный ресурс]. – 2019. – URL: <http://mongolia.mfa.gov.by/ru/embassy/news/ddb45d27a11bdef0.html>
3. Переговоры с Президентом Монголии Халтмагийн Баттулгой [Электронный ресурс]. – 2018. – URL: http://president.gov.by/ru/news_ru/view/vstrecha-s-prezidentom-mongolii-xaltmagijn-battulgoj-18894/
4. Стенограмма подхода к прессе Министра иностранных дел Беларуси В. Макея по итогам переговоров с Министром иностранных дел Монголии (4 июня, 2018 г., г. Минск) [Электронный ресурс]. – 2018. – URL: http://mfa.gov.by/press/news_mfa/d211839fb93936d7.html
5. Цогтбаатар, Д. Беларусь может стать для Монголии и ее товаров выходом в Европу / Д. Цогтбаатар // [Электронный ресурс]. – 2018. – URL: <https://www.belta.by/opinions/view/belarus-mozhet-stat-dlja-mongolii-i-ee-tovarov-vyehodom-v-evropu-6281/>
6. Гуманитарное сотрудничество [Электронный ресурс]. – 2019. – URL: http://mongolia.mfa.gov.by/ru/bilateral_relations/cultural/e6d8f5ae8191d258.html
7. Встреча с министром иностранных дел Монголии [Электронный ресурс]. – 2018. – URL: http://mongolia.mfa.gov.by/ru/bilateral_relations/cultural/e6d8f5ae8191d258.html

Залесский Б. Л.

Белорусский государственный университет

БЕЛАРУСЬ – АРМЕНИЯ:

В РУСЛЕ ПОЗИТИВНОЙ ДИНАМИКИ РОСТА

Армения относится к числу тех стран постсоветского пространства, товарооборот с которой у Республики Беларусь в 2018 году имел положительную динамику роста, увеличившись более чем на 17 процентов и превысив 50 миллионов долларов. Эта тенденция продолжает доминировать и в 2019 году, за четыре месяца которого объем взаимной белорусско-армянской торговли увеличился еще почти на треть и составил без малого 20 миллионов долларов. При этом положительное сальдо для белорусской стороны превысило 10 миллионов долларов за счет укрепления ключевых экспортных позиций предприятий Беларуси – производителей молока, сгущенных и сухих сливок, тракторов и седельных тягачей, лекарственных средств, шин, бумаги и картона.

Важным элементом белорусско-армянского взаимодействия является инвестиционное сотрудничество. Достаточно сказать, что «из Армении в Беларусь в 2018 году поступило \$7,6 млн инвестиций, в том числе прямых – \$7,5 млн. За первый квартал этого [2019] года привлечено \$3,5 млн прямых иностранных инвестиций» [1]. Существенно дополняют эту картину партнерских связей Беларуси и Армении более 80 субъектов товаропроводящей сети белорусских предприятий, работающих сегодня на армянской земле, а также 57 предприятий с армянским капиталом – 17 совместных и 40 иностранных, действующих сейчас в Беларуси. Кроме того, в Армении «функционируют три предприятия с участием белорусского капитала: ООО «Армяно-Белорусский торговый дом «Ар-Бе», ООО «БелАЗ Кавказ Транс Сервис» и ЗАО «Торговый дом «БелАР»» [2]. Тем не менее, по мнению сторон, «пока совместных инвестпроектов мало, а те, по которым ведется работа, реализуются зачастую в вялотекущем режиме» [3]. Вот почему сегодня особенно актуально не просто торговать друг с другом, а создавать совместные компании,

чтобы бизнес двух стран активнее работал друг с другом. И такие возможности есть по многим направлениям сотрудничества.

Одним из приоритетных направлений двустороннего белорусско-армянского взаимодействия в современных условиях стало сельское хозяйство, так как для Армении в настоящее время весьма актуальна тема насыщения рынка безопасной и качественной пищевой продукцией. Вот почему международное взаимодействие в этом направлении имеет большие перспективы. Там сейчас хотят, как заявил об этом в июле 2019 года во время своего визита в Минск президент Армении А. Саркисян, «создать платформу пищевой безопасности, на базе которой будут осуществляться определенные договоренности с производителями разных стран» [4]. И партнерство с белорусской стороной в этой связи выглядит весьма многообещающе. Об этом свидетельствует тот факт, что в 2018 году экспорт сельскохозяйственной продукции из Беларуси в Армению вырос сразу на 30 процентов и составил 13 миллионов долларов. За первые четыре месяца 2019 года этот показатель увеличился еще более чем на 20 процентов, превысив пять миллионов долларов.

В качестве мер, способствующих росту товарооборота в области сельского хозяйства, сторонами сегодня рассматриваются не только совместные действия в сфере торговли продуктами питания, но и расширение поставок сельскохозяйственной и иной техники, усиление роли торгового дома Беларуси в Ереване, создание торгового дома Армении на белорусской земле, а также организация совместных предприятий и взаимодействие в области животноводства. Понимая, что в условиях роста товарооборота следующим шагом в двусторонних отношениях должен стать выход на более высокий уровень кооперации, белорусская сторона предложила также, в частности, «принять участие в обновлении парка пассажирской техники Армении, в программе обновления лифтового хозяйства» [5].

Еще одно перспективное направление развития белорусско-армянских партнерских отношений – совершенствование транспортных связей между двумя бывшими советскими республиками. Как известно, между Беларусью и Арменией нет прямых коммуникаций, но есть возможность создать их в рамках Евразийского экономического союза вместе с соответствующей инфраструктурой, обеспечивающей доставку товаров и транзитные перевозки между странами. В частности, сейчас сторонами рассматривается возможность

перевозки армянских грузов в Беларусь и транзитом по ее территории железнодорожным транспортом. Перспективным логистическим направлением в этой связи является использование «строящейся дороги Север – Юг, которая соединит Грузию с Ираном, и СЭЗ в городе Мегри, где есть свободная экономическая зона. Это хорошая возможность для расширения географии поставок белорусских товаров» [6].

Все эти факты говорят о том, что Армения была и остается для Беларуси тем государством, во взаимодействии с которым официальный Минск нацелен на расширение торгово-экономической составляющей двусторонних отношений и готов «участвовать в любых проектах, в том числе на территории Армении, которые будут интересны армянским партнерам» [7].

Литература

1. Президент Армении Саркисян прибыл в Беларусь [Электронный ресурс]. – 2019. – URL: <https://www.belta.by/politics/view/prezident-armenii-sarkisjan-pribyl-v-belarus-353322-2019/>
2. Встреча с Чрезвычайным и Полномочным Послом Республики Армения в Республике Беларусь [Электронный ресурс]. – 2019. – URL: <http://www.government.by/ru/content/8605>
3. Мясникович предложил Армении активизировать инвестсотрудничество [Электронный ресурс]. – 2019. – URL: <https://www.belta.by/economics/view/mjasnikovich-predlozhit-armenii-aktivizirovat-investsotrudnichestvo-343419-2019/>
4. Армения заинтересована развивать сотрудничество с Беларусью в области сельского хозяйства [Электронный ресурс]. – 2019. – URL: <https://www.belta.by/economics/view/armenija-zainteresovana-razvivat-sotrudnichestvo-s-belarusju-v-oblasti-selskogo-hozjajstva-353502-2019/>
5. Беларусь готова участвовать в обновлении парка пассажирской техники Армении [Электронный ресурс]. – 2019. – URL: <https://www.belta.by/economics/view/belarus-gotova-uchastvovat-v-obnovlenii-parka-passazhirskoj-tehniki-armenii-334782-2019/>
6. Главы транспортных ведомств Беларуси и Армении наметили точки роста сотрудничества [Электронный ресурс]. – 2019. – URL: <https://www.belta.by/economics/view/glavy-transportnyh-vedomstv-belarusi-i-armenii-nametili-tochki-rosta-sotrudnichestva-354239-2019/>
7. Вручение верительных грамот послами зарубежных государств [Электронный ресурс]. – 2019. – URL: http://president.gov.by/ru/news_ru/view/vruchenie-veritelnyx-gramot-poslami-zarubezhnyx-gosudarstv-20325/

Залесский Б. Л.

Белорусский государственный университет

БЕЛАРУСЬ – ИТАЛИЯ: ОРИЕНТИР НА ТЕСНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО

В июне 2019 года в Риме состоялось второе заседание Межправительственной Белорусско-Итальянской комиссии по экономическому сотрудничеству, в рамках которого стороны рассмотрели актуальные вопросы взаимной торговли, взаимодействия в областях промышленности, инфраструктуры и транспорта, в банковско-финансовой сфере и достигли договоренностей о реализации ряда конкретных шагов, призванных придать дополнительный импульс развитию двусторонних партнерских связей, благодаря которым «в 2020 году уровень двусторонней торговли превысит 1 млрд евро» [1]. Напомним, что первое заседание данной структуры прошло в феврале 2016 года в Минске. Тогда внимание его участников было сфокусировано на перспективных направлениях сотрудничества, «включая проблематику создания итальянского промышленного округа в Брестской области, развитие межрегиональных контактов, использование европейских финансовых инструментов для поддержки совместных инвестиционных проектов» [2]. В феврале 2019 года в ходе визита в Италию премьер-министра Беларуси С. Румаса и в рамках первой на уровне руководства белорусского и итальянского правительств за последние десять лет встречи была достигнута договоренность «возобновить в активном формате работу белорусско-итальянской межправительственной комиссии по экономическому сотрудничеству» [3]. Произошло это на фоне весьма позитивной динамики в двусторонней белорусско-итальянской торговле, объем которой в 2017 и 2018 годах последовательно увеличивался на 20 и 15 процентов, превысив в минувшем году 900 миллионов долларов. При этом белорусский экспорт товаров вырос более чем на четверть. Произошло это во многом благодаря тому, что поставки из Беларуси в Италию велись по 188 товарным позициям, среди которых преобладали калийные удобрения, металлопродукция, мебель, а также серьезно увеличились поставки лесоматериалов, фанеры, стекловолокна, льняных тканей, синтетических нитей, кабелей.

Еще одна важная тенденция, обозначившаяся в 2018 году, – рост объема белорусского экспорта услуг, который за этот период увеличился сразу на 60 процентов и составил 55,4 миллиона долларов. Произошло это за счет компьютерных, телекоммуникационных, информационных, туристических, строительных услуг. Но львиная доля пришлась все-таки на долю услуг транспортных. «Здесь надо отдать должное авиакомпании “Белавиа”, которая впервые в 2018 году опробовала схему ежедневных рейсов между Минском и Римом, активно работает также по маршруту Минск–Милан и по разнообразным чартерным программам» [4]. Большие перспективы белорусско-итальянского взаимодействия открываются сейчас также в инвестиционной сфере. Достаточно сказать, что в 2018 году из Италии в Беларусь было привлечено 23,3 миллиона долларов инвестиций, в том числе прямых – 23,1 миллиона долларов. Это позволило за два последних года создать на белорусской земле около 60 новых предприятий с итальянским капиталом, а общее их количество довести до 263. В плане активизации инвестиционного сотрудничества Беларуси и Италии большие надежды возлагаются сегодня на развитие партнерских связей малых и средних предприятий двух стран. Собственно, с этой целью еще в декабре 2017 года по инициативе белорусской стороны был создан Белорусско-Итальянский деловой совет, призванный стать «инструментом, который расширит возможности торгово-экономического сотрудничества двух стран, поможет наладить взаимодействие предприятий, работающих на благо их народов» [5], под эгидой которого стороны договорились ежегодно проводить поочередно в каждом из государств белорусско-итальянский деловой форум с участием как крупных компаний, так и представителей малого и среднего бизнеса.

Еще одно направление, способное заметно актуализировать белорусско-итальянское взаимодействие, – зеленая экономика, которая в Беларуси с учетом национальных и глобальных вызовов определяется как стратегический приоритет и где в декабре 2016 года утвержден Национальный план действий по развитию зеленой экономики страны до 2020 года. Первый совместный форум по данной тематике стороны провели в Минске еще в марте 2017 года с участием более двухсот организаций, половину из которых составили итальянские фирмы, занятые в таких сферах, как альтернативные источники энергии, эффективное использование ресурсов, переработка отходов и охрана окружающей среды. Они обсудили возможности сотрудничества в области энергетики, «уделяя особое

внимание возможностям инвестиций для итальянских инвесторов» [6]. Во втором итало-белорусском форуме по зеленой экономике, состоявшемся в апреле 2018 года в Минске, участие приняли почти 50 итальянских и 140 белорусских предприятий, заинтересованных в продвижении «передовых достижений итальянской промышленности в области зеленой экономики с особым акцентом на управление отходами, возобновляемые источники (солнечные и ветровые электростанции), энергоэффективность в гражданском и промышленном строительстве, сельское хозяйство, “умные города”» [7]. И в рамках этого мероприятия протоколы о сотрудничестве Ассоциация итальянских предпринимателей в Беларуси Confindustria Belarus подписала уже с администрациями свободных экономических зон “Гомель-Ратон” и “Брест”. Третий аналогичный форум по зеленой экономике пройдет в Минске в октябре 2019 года. И есть все основания полагать, что он внесет новые яркие краски в сотрудничество двух стран.

Литература

1. Кришеник, Е. Беларусь и Италия рассчитывают в 2020 году превысить товарооборот в 1 млрд евро / Е. Кришеник // [Электронный ресурс]. – 2019. – URL: <https://www.belta.by/politics/view/italija-i-belarus-rasschityvajut-v-2020-godu-dostich-tovarooborota-v-1-mlrd-evro-posol-349129-2019/>
2. Беларусь – Италия: новый импульс сотрудничества [Электронный ресурс]. – 2016. – URL: <http://investinbelarus.by/press/news/belarus-italiya-novyj-impuls-sotrudnichestva/>
3. Встреча с Заместителем Председателя Совета Министров Италии Луиджи Ди Майо [Электронный ресурс]. – 2019. – URL: <http://www.government.by/ru/content/8585>
4. Гурьянов, А. Беларусь рассматривает новые проекты в сотрудничестве с Италией / А. Гурьянов // [Электронный ресурс]. – 2019. – URL: <https://www.belta.by/interview/view/belarus-rassmatrivaet-novye-proekty-v-sotrudnichestve-s-italiej-6691/>
5. Чумаков, В. В Москве создан белорусско-итальянский деловой совет / В. Чумаков // [Электронный ресурс]. – 2017. – URL: <http://www.dompressy.by/2017/12/14/v-moskve-sozdan-belorusko-italyanskij-delovoj-sovet/>
6. Италия намерена развивать инвестиционное сотрудничество с Беларусью в сфере зеленой экономики [Электронный ресурс]. – 2017. – URL: <https://www.belta.by/economics/view/italija-namerena-razvivat-investitsionnoe-sotrudnichestvo-s-belarusju-v-sfere-zelenoj-ekonomiki-239145-2017/>
7. Около 190 компаний примут участие в итало-белорусском форуме по зеленой экономике [Электронный ресурс]. – 2018. – URL: <https://www.belta.by/economics/view/okolo-190-kompanij-primut-uchastie-v-italo-beloruskom-forume-po-zelenoj-ekonomike-299486-2018/>

Řízení lidských zdrojů

Магистрант, Гүлназ Бауыржанқызы

AlmaU, Республика Казахстан

ПОНЯТИЕ, ВИДЫ И МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ И РАЗВИТИЯ ПЕРСОНАЛА

Практический опыт ведения коммерческой деятельности в казахстанских и зарубежных компаниях показывает, что расходы на обучение и развитие персонала оправдываются в полном объеме, при условии системности, контролируемости и возможности оценивать процессы. Каждая компания, в первую очередь, заинтересована в квалифицированном персонале, чья подготовка соответствует требованиям времени и должностным обязанностям [1, с. 196].

Для повышения эффективности процессов управления системой обучения и развития сотрудников компании необходимо исследовать основные термины и определения, используемые в изучаемой сфере. Обзор литературы показал, что ряд авторов используют термины «развитие персонала» и «обучение персонала» как синонимы, что, на наш взгляд, не является верным и их необходимо отличать. Развитие персонала является обширным процессом, который включает в себя различные мероприятия, которые направлены на увеличение эффективности и прогресс трудовых ресурсов компании. Одним из таких мероприятий является обучение персонала компании. Обучение персонала ориентировано на удовлетворение текущих потребностей компании, а развитие персонала ориентированы на потребности, которые возникнут в будущем.

Рассмотрим различные подходы к определению понятия «развитие персонала». Большая часть дефиниций сходится в том, что развитием персонала необходимо считать эффективно выстроенный процесс обучения, который увеличивает уровень знаний, компетенций, умений, обеспечивающий непрерывный организационный и личностный рост сотрудника. Так, А. Я. Кибанов предлагает следующую формулировку исследуемого понятия «комплекс организационно-экономических мероприятий в сфере обучения персонала, его подготовки, переподготовки и повышения квалификации» [2, с.

165]. Но в список мероприятий в рамках развития персонала компании также необходимо включать и деятельность по формированию благоприятной атмосферы в коллективах, способствующей развитию сотрудников; оценку эффективности персонала для устранения проблем развития персонала, проектирование карьерного и личностного роста сотрудников и пр.. То есть подход к определению понятия «развитие персонала» предложенный А. Я. Кибановым не является полным и охватывает только сферу обучения персонала. Более широкое определение понятия «развитие персонала» дает Л. И. Лукичева: «меры, включающие в себя профессиональное обучение, подготовку и переподготовку, а также деятельность по повышению качества трудовых ресурсов и планирование деловой карьеры персонала компании» [3, с. 95]. В. Р. Веснин под «развитием персонала» предлагает понимать «комплекс организационно-экономических мероприятий в области обучения сотрудников компании, повышения профессиональной компетентности и квалификации сотрудников, мотивация творческого потенциала и пр.» [4, с. 95]. И пример наиболее широкого понимания понятия дает В. М. Колпаков: «под развитием персонала компании необходимо понимать реализацию мероприятий различного характера и содержания, которые способствуют полноценному раскрытию потенциала персонала, их личностному росту и повышению их шансов вносить больший вклад в процессы функционирования компании» [5, с. 388].

Основываясь на существующих подходах определения «развитие персонала», можно в системе управления персоналом использовать следующий подход: «развитие персонала - это системная и планомерная реализация комплекса мероприятий различного характера и содержания, охватывающего все виды обучения персонала компании (подготовка, переподготовка, повышение компетенций и квалификации), а также деятельность по формированию устойчивого профессионального и личностного роста сотрудника. Под развитием здесь необходимо понимать трансформацию работника от одного качественного состояния к другому, которое будет лучше.

Понятие «обучение персонала» большинство авторов (А.Я.Кибанов, М.Пул, С.В.Шекшня, В.А.Грищенко) определяют как образовательный процесс, который связан с передачей, овладением или развитием знаний, умений и навыков персонала компании (таблица 1).

Таблица 1 - Подходы к определению понятия «обучение персонала»

№	Автор определения	Определение понятия «обучение персонала»
1	Б. Р.Мандель	«Целенаправленно организованный, систематически и планомерно реализуемый процесс получения знаний, навыков, умений и способов общения под управлением квалифицированных педагогов, коллег-наставников и руководителей и пр.»[6, с.56]
2	М.Пул, М. Уорнер	«Любой систематический процесс, который используется компаниями для развития знаний персонала, их трудовых навыков, изменения личностных характеристик с целью повышения вклада в развитие компании» [7, с. 138]
3	С.В.Шекшня	«Деятельность по непосредственной передаче новых профессиональных знаний или навыков персоналу компании» [8, с. 95]
4	В.А. Грищенко	«Процесс подготовки работника компании к исполнению новых для него функций, решению новых задач, занятию новых должностей и пр.»[9, с. 325]
5	Н.А.Егоренкова	«кадровая программа развития персонала компании, которая ориентируется на меры по организации передачи знаний по значимым для организации направлениям, внедрение способов разрешения конкретных производственных ситуаций и порядка действий в определенных важных ситуациях» [10, с. 27]
Примечание: источник [11, с. 62]		

По мнению авторов, чьи определения понятия «обучение персонала» были рассмотрены в таблице 1, процессный подход к обучению заключается в достижении системности, планомерности, целенаправленно организованном характере, а также прямой связи с изменениями установок и поведения персонала. Система обучения персонала направлена на решение проблем, которые специфичны для конкретной компании. В рамках системы обучения персонала идет передача новых умений, знаний и опыта как внутри компании, так и вне её.

Важной составляющей системы обучения и развития персонала являются принципы на которых она формируется и развивается. Я. А. Коменским сформулированы ключевые принципы обучения сотрудников: «наглядность, сознательность, постепенность, последовательность, прочность и посильность»[12, с. 32]. А.Я. Кибанов, В. Г. Коновалова, О. Л. Белова предлагают

выделять следующие принципы системы обучения и развития персонала компании:

- «- оперативность и научность;
- перспективность;
- экономичность;
- оптимальность и достаточность;
- согласованность;
- специализированность;
- преемственность.» [13, с. 14].

В трудах различных авторов также отмечаются такие принципы системы обучения и развития персонала компании: целостность, системность, цикличность, непрерывность, альтернативность, стандартизацию, специфичность, оптимизационность, адресность, рентабельность, интегрированность, гибкость способов и форм обучения и развития персонала, а также другие. Выбор основных принципов системы обучения и развития персонала компании предопределяет перечень методов, которые будут использованы.

На сегодня существует большое количество методов обучения и развития персонала. Выбор одних и отказ от других методов связан с учетом ресурсов и стратегических приоритетов компании. Целесообразнее комбинировать разные формы и методы, постоянно оценивать их эффективность и заменять при их низкой эффективности, отсутствия связи с другими программами обучения и развития и пр..

По мнению А. В. Дайнека, для достижения эффективности, система обучения и развития персонала обязательно должна содержать следующие параметры оценки и мероприятия по ним:

- необходимо вести деловую оценку персонала в рамках общего расчета показателей трудового потенциала компании;
- в мероприятия по формированию карьеры сотрудников должны входить оценочные работы результативности профессионального образования по должностным направлениям сотрудников, точности работ по планированию кадровых ресурсов компании[14, с. 56].

Процесс обучения и развития персонала должен быть непрерывным и идти по выделенной отдельно схеме, содержащей несколько этапов. Например, оценка потребности в обучении, расчет экономической эффективности обучения, начало обучения, контроль показателей эффективности процесса, корректировки образовательной программы, заключительный срез результативности, планирование дальнейшего развития знаний, навыков и пр.

То есть одним из важных и первых этапов процесса обучения и развития персонала является оценка потребностей компании в образовательных и развивающих мероприятиях по персоналу. Базовый принцип оценки заключается в нахождении разрывов между текущими знаниями, навыками, умениями сотрудника и тем уровнем, который необходим для наиболее эффективного выполнения возложенных на него производственных и иных задач.

Существует большое количество методов оценки (количественных и качественных) уровня профессиональных знаний и развития сотрудников компании. Количественные методы получили наиболее широкое распространение (коэффициентный, балльный и балльно-коэффициентный методы). Их положительными сторонами является возможность формализации результатов, применения математических моделей, сравнения, автоматизации и пр. О.В. Сухорученко отмечает, что в количественных методах производится оценка следующих показателей по персоналу:

- общее количество сотрудников, которые приняли участие в мероприятиях и программах по обучению и развитию;
- количество сотрудников, которые приняли участие в мероприятиях и программах по обучению и развитию в разрезе специальностей, подразделений и пр.;
- разнообразие и взаимосвязи видов форм обучения и развития персонала;
- суммы расходов на мероприятия и проекты по развитию персонала[15, с. 171].

Анализ и оценка системы обучения и развития персонала с использованием количественных методов, необходим для получения данных об общем состоянии системы, и дает возможности оценить на самом ли деле проводимые мероприятия по обучению и развитию персонала дают

предполагаемый результат, соответствуют ли эти результаты стратегическим целям и задачам, которые компания ставит перед собой.

В отличие от количественных методов, качественные дают возможность оценить непосредственную эффективность конкретных мероприятий по обучению персонала, а также их воздействие на финансово-экономические показатели развития компании. Выделяются четыре базовых метода качественной оценки эффективности обучения персонала:

- оценка знаний и навыков сотрудника в начале, в процессе и в конце мероприятия в рамках образовательной программы компании;
- оценка профессиональных навыков и знаний в условиях выполнения возложенных функций и задач, в производственных условиях;
- оценка воздействия процесса обучения на финансово-экономические показатели развития компании;
- экономическая оценка процесса обучения[15, с. 172].

Некоторые методы обучения и развития персонала внедряются не для того чтобы достичь какого то конкретного результата и получить определенный профессиональный навык, а для общего развития определенной формы поведения и мышления сотрудника. Эффективность таких методов обучения и развития сложно оценить, так как результаты проявляются в долгосрочном периоде и зависят от личностных характеристик каждого человека, на котором эта методика была использована. Для оценки результативности таких форм обучения и развития персонала используются следующие методы оценки:

- наблюдение до, во время и после прохождения мероприятия по обучению и развитию: как он раньше работал, какие изменения произошли в его поведении и пр.;
- психологическое, социологическое, контрольное тестирование до и после прохождения мероприятия по обучению и развитию персонала;
- открытое обсуждение мнения самого обучаемого сотрудника о пройденном курсе по обучению и развитию[15, с. 211].

Считаем, что методы оценки не могут быть универсальными по каждому мероприятию в системе обучения и развития. Даже общепринятые методики необходимо адаптировать к конкретному образовательному мероприятию,

модернизировать в соответствии с последними изменениями в методологии проведения аналитических работ, психологии, образовании.

Система обучения и развития формируется в зависимости выбранного подхода. Е.А.Митрофанова, В.М.Свистунов и Е.В.Каштанова выделяют следующие подходы к обучению и развитию персонала производственной компании:

- система многопрофильного обучения и развития персонала. Данный подход увеличивает уровень внутрипроизводственной и внепроизводственной подвижности сотрудников. Персонал меньше зависит от одного рабочего места и может передвигаться внутри компании в поисках наиболее эффективного применения;

- система специализированного обучения и развития персонала. Данный подход используется для решения внутрифирменной потребности в специалистах в ближайших перспективах и эффективна в краткосрочном и среднесрочном периоде;

- система обучения и развития, где все мероприятия сконцентрированы на личности работника и основной целью является раскрытие всех его возможностей, как в профессиональном, так и в личностном плане[17, с. 29].

Л. А. Пыжова[18] и О. В. Сухорученко[19] различают три вида обучения и развития персонала:

- подготовка персонала;
- повышение квалификации персонала;
- переподготовка персонала.

Считаем этот перечень недостаточным, так как в последние годы появилось большое количество новых видов обучения и развития персонала, многие из которых в той или иной мере используются и в казахстанских производственных компаниях. В таблице 2 собраны методы обучения и развития персонала, которые чаще всего встречающиеся в казахстанской бизнес среде. По каждому методу были выделены плюсы и минусы.

Таблица 2 - Сравнение методов обучения и развития персонала компании

Наименование метода	Характеристика метода	Достоинства	Недостатки
Модульное обучение	Разбивка материала на отдельные модули	Избирательность, гибкость, возможность менять очередность модулей	Может быть утрачена целостность подачи материала, а также снизится логическая связка модулей
Дистанционное обучение	Использование новейших коммуникационных технологий передачи информации	Может быть вовлечено большое количество сотрудников. Место и время обучения подбирается гибко. Сумма расходов на тренера небольшая	Расходы на техническое оснащение. Дистанция может снизить уровень мотивации персонала к обучению и, вследствие этого, не получение заданного результата обучения
Наставничество	Шефство опытного персонала над неопытным	Быстрее проходит адаптация новых сотрудников. Наставники повышают свою квалификацию	Сотрудников с необходимым опытом может оказаться недостаточно. Возможны перегрузки
Рабочие группы (РГ)	Группы собираются для решения конкретных задач	Развитие самостоятельности персонала, навыков принятия решений, мотивации, самооценки	Разочарование работой в группе
Обучение методом «Shadowing»	Сотрудник как «тень» следует за наставником и	Простота, экономичность, создается	Наблюдатель может отвлекать, снижая

	наблюдает за работой сотрудника у которого учится	атмосфера доверия, мотивирует.	эффективность работы самого наставника
Обучение методом «Secondment»	Временный переход в другую компанию для обмена опытом	Растет сплоченность работников, коммуникативные навыки	Стресс от перехода в новый коллектив, сложности адаптации
Обучение методом «Buddying»	Закрепление за сотрудником партнера по обучению, который дает мнение по тем или иным вопросам	Возможность сотрудника увидеть плюсы и минусы своей работы со стороны	Проблемы личностного характера, связанные с неспособностью воспринимать критику
Обучение методом «Коучинг»	Индивидуальное консультирование, которое помогает раскрывать потенциал сотрудника и тем самым повышать эффективность его работы	Коуч обладает навыками для раскрытия потенциала коучируемого работника, которые недоступны простому наставнику	Отказ руководителя / сотрудника воспринимать вопросы коуча, принимать его помощь
Примечание: составлено автором			

Обзор представленной в таблице 2 информации о методах обучения и развития персонала говорит о том, что каждый из методов обучения и развития имеет как ряд достоинств, так и недостатков. Использование именно этих методов является важнейшим элементом системы обучения развития персонала современной производственной компании[20].

Таким образом, понятие «обучение персонала» является процессом в рамках системы развития персонала, который включает в себя передачу, освоение, развитие умений, знаний, навыков и методов коммуникаций сотрудников как под руководством более опытных наставников (преподаватель, руководитель, специалист и пр.), так и в рамках самообразования по внутрифирменным образовательным программам. Характер и содержание системы обучения и развития персонала компании должны определяться

стратегическими целями и задачами, кадровой политикой и фиксироваться внутрифирменными документами организации, содержащие информацию о текущей и будущей потребности предприятия в квалифицированных кадрах. Изучив основные принципы и методы системы обучения и развития персонала, можно сделать вывод, что для эффективного обучения и развития сотрудников компании требуется тщательный подготовительный этап, который заключается в оценке текущего состояния существующей системы обучения, потребности в обучении и развитии, а также выборе методик, которые будут использованы в будущей системе.

Литература

1. Арутюнян А. С. Сущность развития персонала. Сборник статей «Актуальные вопросы экономики». №6 (45). - 2016. - С. 196-199
2. Кибанов А. Я. Управление персоналом организации: Учебник / Государственный Университет Управления; Под ред. А.Я. Кибанова. - 3-е изд., доп. и перераб. - М.: ИНФРА-М, 2008. - 638 с.
3. Управление организацией. Лукичёва Л.И.; под ред. Анискина Ю.П. 3-е изд., стер. - М.: 2006. - 360 с.
4. Менеджмент. Веснин В.Р. 3-е изд., перераб. и доп. - М.: 2006. - 504 с.
5. Колпаков В. М. Управление развитием персонала: учебное пособие для студентов вузов / В. М. Колпаков. - Киев: МАУП, 2006. - 712 с.
6. Мандель Б.Р. Современная психология управления. Модульный курс. Учебное пособие для студентов всех уровней обучения / Б.Р. Мандель. - М.: Берлин «Директ-Медиа». 2015. - 348 с.
7. Управление человеческими ресурсами /Под ред. М. Пула, М. Уорнера. - 2002. - СПб.: Питер, - 1200 с.
8. Шекшня С.В. Управление персоналом современной организации. Учебно-практическое пособие. Изд. 8-е, перераб. и доп. - М.: 2017. - 368 с.
9. Грищенко В. А. Развитие системы корпоративного обучения. Сборник очерков, статей, интервью под ред. Е.Н. Кулинича.- Новосибирск. - 2012. - С. 325-338.
10. Егоренкова Н. А. Механизм формирования личностно-профессионального развития в коллективах финансовых институтов: дисс. к. э. н.- Барнаул. - 2005. - 210 с.
11. Шарапова Н. В. Профессиональное обучение персонала как фактор конкурентоспособности организации. Журнал «Проблемы экономики и менеджмента». - № 4 (68) - 2017. - С. 60-64
12. Коменский Я. А. Учитель учителей. М.: Педагогика. 2009. - 288 с.

13. Кибанов А. Я., Коновалова В. Г., Белова О. Л. Управление персоналом: Управление конфликтами и стрессами. Учебно-практическое пособие. Изд-во: «Проспект». М.: 2018. - 88 с.

14. Дайнека А. В. Управление персоналом. Учебник. Изд-во: «Дашков и К». М.: 2016. - 233 с.

15. Сухорученко О.В. Теоретические подходы к оценке эффективности профессионального развития персонала организации. Вестник Университета (Государственный университет управления) - № 18, 2013 - С.169-174

16. Веснин В.Р. Управление человеческими ресурсами: теория и практика: учебник / В.Р. Веснин . - М. : Проспект, 2015 . - 688 с.

17. Митрофанова Е.А., Свистунов В.М., Каштанова Е.В. Организация обучения и профессиональное образование персонала: учебно-практическое пособие. - М.: Проспект. 2012. - 72 с.

18. Пыжова Л. А. Управление развитием персонала как фактор роста эффективности труда / Л. А. Пыжова. Молодой ученый. - 2014. - № 8. - С. 565-567.

19. Сухорученко О. В. Развитие концепции профессионального развития персонала организации / О. В. Сухорученко. - Режим доступа: <http://naukovedenie.ru/PDF/07evn513.pdf>

20. Жукова О.О., Никулина Ю.Н. Обучение как один из основных элементов развития персонала организации. Журнал «Interactive science» №12. 2017. - С. 189-192

Marketing a management

Думанська Ю. М., аспірант, Белова Т.Г., к. е. н., доц.
Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна

ЕКСПОРТ ПРОДУКЦІЇ ОЛІЙНО-ЖИРОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ

Олійно-жировий підкомплекс України є одним з основних бюджето формуючих підкомплексів країни і завжди займає лідируючі позиції у виробництві та експорті продукції. Олійно-жирова продукція повністю забезпечує потреби споживачів на внутрішньому ринку та посилює позицію України на закордонних ринках.

Найбільш популярними видами рослинної олії в світі є пальмова та соєва – на їх частку припадає відповідно 34% і 27,7% світового виробництва в натуральному вираженні.

Ріпакова олія, яка поки що немає популярності в Україні, впевнено займає в світі третє місце з часткою в 15%. Соняшникова олія, яка є найпоширенішою в Україні і Росії, розташовується тільки на четвертому місці з часткою в 8,7%. У структурі світового виробництва на кукурудзяну олію припадає менше 5%.

Серед усієї виробленої у світі рослинної олії, на сьогоднішній день експортується більше 40%. Високе значення даного показника є наслідком того, що в країнах-виробниках існують різні погодно-кліматичні умови для обробки олійних культур.

Олійно-жировий підкомплекс України постійно підтверджує свої лідерські позиції у виробництві насіння соняшнику, соняшnikової олії та її експорті.

Відповідно до даних Укроліяпром, можна спостерігати помітне зростання виробництва олійно-жирової продукції. Так, зростання виробництва олії соняшnikової рафінованої відбулося на 109%, олії соняшnikової нерафінованої – на 111%-117%, олії соєвої нерафінованої – на 126%, ріпакової олії – на 156%, соняшnikового шроту – на 117%, соєвого шроту – на 121% [3].

Згідно з даними Держкомстату, експорт олійної продукції склав 9,5% від загального обсягу виробленої продукції, що на 2,4% менше, ніж в 2017 році [1].

Серед експорту продукції агропромислового комплексу рослинні жири та олія склали 23%

Результати за вересень-березень 2018/2019 маркетингового року у порівнянні з відповідним періодом минулого року показують ріст експорту соняшnikової олії на 16,6%, соєвої олії на 59%, соєвого шроту на 85% та соняшnikового шроту на 9% [3].

Аналізуючи географічну структуру експорту олійних культур помітно, що основними країнами-імпортерами стали Німеччина (17,6%), Туреччина (16,5%), Бельгія (14,9%), Франція (6,7%), Білорусь (6,6%) та Нідерланди (5,2%). Також варто зазначити, що значна частка олійної продукції відправляється до Польщі, Ірану та Італії.

Найбільшим імпортером соняшnikової олії залишається Індія – 39,8%. Значно відстають, проте теж чималий попит, складають Китай – 9,5%, Ірак – 5,8, Нідерланди – 5,7%, Італія – 5,3% та Іспанія – 5,3% [2].

Основними виробниками соняшnikової олії, яка йде на експорт, на сьогоднішній день є Кернел, Бунге та Каргілл.

Липень-серпень 2018 року характеризується рекордними масштабами виробництва ріпакової олії – 108,7 тис. тонн, що в три рази більше, ніж у відповідному періоді минулого року. Найбільшими імпортерами ріпакової олії є країни Євросоюзу та Китайська народна республіка. Частка ріпакової олії із загального експорту олійно-жирової продукції склала 3,7% і 9% відповідно. Основними експортерами є Дельта Вілмар СНД, Захід агроінвест та ПТ «Велта П.М.С.Г. «Гарант-Сервіс».

Варто відмітити рекордний обсяг у 2018 році експорту соєвої олії, який склав 215 тис.т. [2].

Головними постачальниками соєвої олії на зовнішні ринки за січень-квітень поточного року стали Глобинський переробний завод, Пологівський ОЕЗ та Миронівський завод з виготовлення круп і комбікормів.

В 2018-2019 маркетинговому році значно знизилися темпи експорту олійного льону, що зумовлено зниженням врожаю культури, конкуренцією з боку Росії та Казахстану та відмовою від продукції основного імпортера – В'єтнама.

Олійно-жировий підкомплекс країни має значний потенціал для подальшого розвитку підприємств та посилення позиції України на міжнародних ринках. Обсяги експорту олійно-жирової продукції дають зрозуміти, що підкомплекс є однією із рушійних сил країни в сфері харчової промисловості.

Література

1. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>
2. Офіційний сайт ННЦ Інститут аграрної економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iae.org.ua/>
3. Офіційний сайт Укроліяпром [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukroilprom.org.ua/?q=node/225>

Skrynnyk O.V. graduate student
Sumy State University, Sumy, Ukraine

IMPORTANCE OF ORGANIZATIONAL CHANGE FOR USAGE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE AT ALL LEVELS OF THE COMPANY

Key words: artificial intelligence, levels of company, organizational development

The keyword of XXI century is the “digitalization”. Among the great majority of the progressive technologies, the artificial intelligence identifies the manner of thinking and decision-making processes of computer and automated machines [1].

Nowadays, the range of artificial intelligence solutions in the company varies in different companies and depends on many factors. Some of applications are common and don't need any introductory measures for employees. Other solutions are associated with uncertainty about job loss due to new technology, lack of acceptance and credibility to benefits and success, reluctance to acquire necessary knowledge and general disinclination of artificial intelligence.

The well-known examples of such companies like Zalando [2], KLM [3], Continental [4] etc. show that the artificial intelligence has huge importance for the companies and faces the major challenges: at first, they should rethink their processes to extract the best financial, material or non-material profit by using the solutions of artificial intelligence, second they should be responsible for choosing the right solutions for their needs and to have the whole necessary competences. On the other side, the artificial intelligence solutions should be suitable for each level of company, integrable in all departments, flexible and scalable in usage.

Such conditions could be successfully achieved only if the organizational “soft” elements (strategy, shared values, skills, staff) [5] are disposed for the high-performance changes. It can be reached by using different methods. Artificial intelligence is ever more threatening to employee job, the more influence that gets through thinking and decision-making mechanisms mechanisms and the more human processes it supersedes. In this article, the importance of measures of organizational changes according to coerced classification of artificial intelligence is explained.

To define specific measurements of organizational development, which can be used by deployment of artificial intelligence, the multiple level company would imaginary divide to three main layers: global – (0) the whole company, (1) the department layer and (2) the workplace layer. In case of department layer, it could be not only the department, but also the Business Unit in relation to the whole company or a team in relation to the workplace. Then the department layer can be subdivided in many lower layers. They would get the higher number (1.1-1.n), the closer they are to the layer (2) workplace. It should be noted that the number of user of artificial intelligence declines from highest layer to lowest. On the contrary to this fact, the diversity of artificial intelligence solutions increases also to the layer (2) workplace.

Nowadays the artificial intelligence solutions have supporting functions: it should assist the user through object/sound/condition recognition, first decision making, experience exchange etc. There are some complications expected: on the beginning it would be a misunderstanding between high and low corporate levels in questions of necessity of new technology, missing skills, weak background of artificial intelligence, fear of becoming professionally unfit. In later phases it could cause the weakness of leadership, force to reorganization, job-shrinking, loss of process control etc.

In addition, these complications correspond with the following grievances on respective levels:

on the company level it may lead to damages caused by hacker attacks on information of the whole enterprise [6], loss of autonomy in from AI incurred processes, reduction of business performance due to problems at other levels etc.

on the department level it may bring lowering of group effectiveness through general social laziness, loss of responsibility etc.

on the workplace level it may cause the lack of emotional binding of employees [7], error and performance reduction due to delivery or use of incorrect information etc.

Consequently, to reduce the aversion of staff against new technology, to get more participation and commitment for co-developing and using artificial intelligence, following measurements should be integrated in organizational development process (corresponding to the respective layer):

creating adaptive, flexible organizational environment to get more agility for self-learning intelligent technologies (0),

reorientation of personnel marketing to search and attitude of motivated, willing to learn employees (0),

sharing of knowledges between interdependent departments through creation of supporting knowledge and sharing base for staff (1),

value adjustment to the department culture (1),

introduction of trial solutions to influence the employees and to change their relation to following new technology of artificial intelligence (2),

involvement of employees in the development of artificial intelligence (2),

appropriate information measures for all levels by using artificial intelligence (0-2).

The solutions of artificial intelligence should be deployed on all levels of company. In other case, it would cause the dissonances in organizational systems and impairment of organizational climate.

Literature:

1. Gartner IT Glossary. – URL: <https://www.gartner.com/it-glossary/artificial-intelligence> (access date: 20.03.2019)
2. Kuenstliche Intelligenz in der Logistik. Begriffe, Anwendungen und Perspektiven. SSI Schäfer. Whitepaper. – 2018. P. 18
3. Wilde, Th. Customer Engagement mit Chatbots und Collaboration Bots: Vorgehen, Chancen und Risiken zum Einsatz von Bots in Service und Marketing. Kuenstliche Intelligenz fuer Sales, Marketing und Service. Springer Fachmedien Wiesbaden GmbH. – 2018. - P. 138-149
4. <https://www.continental-corporation.com/de/presse/pressemitteilungen/artificial-intelligence-and-robotics-149666> (access date: 20.03.2019)
5. Reineke D. Sieben-S-Modell // Gabler Wirtschaftslexikon. - URL: <https://wirtschaftslexikon.gabler.de/definition/sieben-s-modell-51911> (access date: 20.03.2019)
6. Drinkwater D., Maier F.: Wie maschinelles Lernen zum Verhängnis wird. – URL: www.computerwoche.de (access date: 20.03.2019)
7. Li F.-F.: How to Make A.I. That's Good for People. - URL: <https://www.nytimes.com> (access date: 20.03.2019)

Ковалець О.О.

аспірант

Крайнюченко О.Ф.

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна

БЕНЧМАРКІНГ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТНИМИ ПЕРЕВАГАМИ ПІДПРИЄМСТВ

На сьогодні надзвичайно важливими умовами функціонування підприємств є пошук шляхів підвищення доходності та конкурентоспроможної діяльності. Сьогодні Україна має певний перелік проблем, котрі пов'язані із здатністю українських товарів конкурувати на світовому ринку товарів та послуг і, разом з тим, малу кількість варіантів до поліпшення даної ситуації. Одним із сучасних методів аналізу конкурентного середовища та стратегічного планування, а також як метод розвитку успішного підприємства є бенчмаркінг.

У загальному вигляді бенчмаркінг пояснюється як, метод забезпечення конкурентних переваг або важіль поліпшення конкурентоздатності суб'єкта підприємницької діяльності за рахунок постійного, безперервного пошуку, дослідження та впровадження найкращих методів здійснення діяльності, у результаті чого відбувається задоволення потреб ринку та поліпшується ефективність діяльності підприємства за умов агресивного зовнішнього середовища.

Головною особливістю бенчмаркінгу є творчий характер, орієнтація на найкращі шляхи ведення діяльності із наступним їх впровадженням. Це дає змогу не тільки повторювати шлях конкурентів і досягати їхнього рівня розвитку, а й перевищувати його. Дана особливість бенчмаркінгу є надзвичайно важливою, особливо коли ринкова економіка розвивається динамічно і утримувати позиції на ринку стає дуже важко.

Більшість світових компаній вже давно практикують бенчмаркінг, тому що даний метод використовувався у межах конкурентного аналізу, разом з тим бенчмаркінг є більш широким, детальнішим та упорядкованим чим підходи конкурентного аналізу.

Бенчмаркінг розширює та деталізує аналіз конкурентоспроможності, який по своїй суті є обмеженим тільки вивченням конкурентів, товарів та послуг, що вони надають, витрат та техніки, економічних та фінансових показників і відносин із контрагентами. Аналіз конкурентоспроможності показує розбіжності між конкурентами та досліджуваним підприємством, разом з тим не пояснює, яким чином ці розбіжності нівелювати та отримати кращі позиції на ринку. Дане завдання ставить перед собою бенчмаркінг, який порівнюючи й аналізуючи процеси діяльності, покликаний пояснити причини розбіжності у показниках між конкурентами і досліджуваним підприємством, щоб потім ці розбіжності перебороти.

Згідно з напрацюваннями авторів М. Бублик, М. Хім'як, М. Лібер, котрі досліджували поняття бенчмаркінгу, змістом та метою бенчмаркінгу є ідентифікація різниці між порівнюваним об'єктом та еталоном, дослідження причин цієї різниці та виявлення шляхів покращення об'єкту бенчмаркінгу [1]. Досліджуваним об'єктом можуть виступати процеси діяльності, техніка та технології, показники готової продукції, фінансово-економічні показники структурних підрозділів та підприємства в цілому. За допомогою даного дослідження можна визначити ключовий показник діяльності, котрий необхідно покращити аби забезпечити надійну конкурентоспроможність підприємства на ринку.

У свою чергу Л. Довгань, Ю. Каракай, Л. Артеменко у свої працях стверджують, що за рахунок проведення аналізу бенчмаркінгу існує можливість забезпечити велику ймовірність успіху підприємства. До пріоритетних завдань вони відносять у першу чергу, факт усвідомлення необхідності проведення змін у роботі підприємства, аналіз конкурентоспроможності та визначення слабких сторін, генерування ідей щодо покращення здійснення бізнес-процесу, у т.ч. впровадження інновацій, розробка довгострокового плану показників роботи, необхідних для покращення якості, котрі перевищують поточні, а також побудова корпоративної культури [2].

Під час проведення бенчмаркінгу виділяють такі основні кроки, як:

окреслення об'єкту аналізу. За цього етапу необхідно визначити наявність потреби у підприємства до змін та покращення, проводиться оцінка діяльності підприємства, визначаються та досліджуються операції, які здійснюють вплив на

показники результативності діяльності. Визначаються межі проведення бенчмаркінгу;

визначення параметрів бенчмаркінгу. Необхідно визначити, який має бути бенчмаркінг – зовнішнього чи внутрішнього середовища; здійснити пошук та дослідження підприємств-конкурентів, що виступатимуть еталоном у дослідженні;

пошук та дослідження інформації. Необхідно зібрати дані про об'єкт дослідження та об'єкт еталон. Може використовуватися первинна та вторинна інформація;

безпосереднє проведення аналізу. Зібрана інформація має бути згрупована та систематизована. Визначається величина досягнення поставлених цілей та чинники, котрі впливають на результат;

здійснення впровадження. Необхідно розробити та затвердити план дій, сформувавши бюджет, визначити відповідальних осіб та виконавців плану, систему контролю, а також проведення наступного аналізу та оцінювання ефективності проведених дій;

здійснення нового аналізу об'єкта бенчмаркінгу. Необхідно провести оцінку теперішнього стану об'єкта із об'єктом-еталоном та здійснити необхідність повторного проведення дослідження.

Проведення бенчмаркінгового аналізу варто здійснювати за основними показниками конкурентоспроможності. При цьому, у першу чергу, для аналізу необхідно брати до уваги величину якості та відповідності продукції та послуг потребам ринку, результати діяльності по збуту продукції, ефективність маркетингу, ефективність використання виробничої потужності, ефективність менеджменту та рівень розвитку інновацій на підприємстві тощо.

Отже, проблематика поліпшення конкурентоспроможності підприємства потребує проведення дослідження та впровадження чітких управлінських рішень. Бенчмаркінг є надзвичайно важливим інструментом, який дає можливість порівняти показники ефективності діяльності, дає змогу дізнатися сильні та слабкі сторони об'єкта дослідження у порівнянні з конкурентами та лідерами ринку, визначити основні причини успіху їх на ринку та на підставі даної інформації здійснити розробку та ухвалити чіткі управлінські рішення щодо подальшого розвитку підприємства відповідно до умов ринку. Результатом

проведення бенчмаркінгу має бути поліпшення ефективності діяльності підприємства, збільшення продуктивності, підвищення конкурентоспроможності на ринку, покращення політики маркетингу та загальне покращення стану підприємства.

Література

1. Бублик, М. І. Бенчмаркінг як спосіб одержання конкурентних переваг / М. І. Бублик, М. М. Хім'як, М. В. Лібер // Наук. вісн. НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.5.
2. Довгань Л.Є. Стратегічне управління: Навчальний посібник / Л.Є.Довгань, Ю.В. Каракай, Л.П. Артеменко. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 440 с.
3. Герасимчук Л.М. Бенчмаркінг на підприємстві в умовах глобалізації / Л.М. Герасимчук, Л.С. Паньковська // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 3. – Т.3 . – С. 99–103.
4. Рейдер Р. Бенчмаркинг как инструмент определение стратегии и повышения прибыли. / Р. Рейдер – М. : РИА «Стандарти и качество», 2007. – 248 с.

Д.е.н., професор Тараненко І.В., магістр Пукар С.Ю.
Університет імені Альфреда Нобеля

СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ МАРКЕТИНГОВОГО СЕРЕДОВИЩА ПІДПРИЄМСТВА ЗА ДОПОМОГОЮ SWOT АНАЛІЗУ

Ефективним методом стратегічного аналізу підприємства є SWOT аналіз, який дозволяє провести комплексне вивчення зовнішнього і внутрішнього середовища. Застосовуючи метод SWOT-аналізу, можна встановити лінії зв'язку між силою і слабкістю, які притаманні організації, і зовнішніми загрозами і можливостями [1]. SWOT-аналіз для підприємства ТОВ «Спецагромаш», яке виробляє молочні продукти під торговельною маркою «Корівка Мо» для реалізації на регіональному ринку, представлений в табл. 1. Використано метод сумарних зважених оцінок [2; 3]. Вагові коефіцієнти та оцінки факторів за 5-бальною шкалою отримано за результатами експертного оцінювання. Група експертів складалася з 5 осіб – 3 працівники ТОВ «Спецагромаш» (заступник директора, головний технолог, начальник відділу збуту), та 2 незалежних експертів-фахівців.

Таблиця 1. Матриця SWOT-аналізу ТОВ «Спецагромаш»

Фактори	Ваговий коефіцієнт (У)	Оцінка фактора (О)	Зважена оцінка (I=У*О)
S - Сильні сторони:			
1. Застосування сучасного обладнання	0,2	5	1
2. Висока якість продукції	0,1	5	0,5
3. Широкий асортимент	0,1	5	0,5
4. Постійний моніторинг ринку молочної продукції	0,15	5	0,75
5. Лідерство за часткою ринку в регіоні	0,25	5	1,25
6. Досвідчений і компетентний персонал	0,05	3	0,15
7. Імідж бренду і репутація у покупців	0,1	4	0,4
8. Налагоджена система логістики	0,05	4	0,2
РАЗОМ	1	-	4,75
W - Слабкі сторони:			

1. Короткий термін реалізації продукції	0,25	4	1
2. Скорочення обсягів виробництва	0,2	5	1
3. Недостатнє фінансування маркетингу	0,15	4	0,6
4. Відсутність нематеріальної мотивації співробітників	0,1	2	0,2
5. Недостатня фінансова база для проведення інновацій	0,2	3	0,6
6. Відсутність системи навчання персоналу	0,1	2	0,2
7. Відсутність відділу маркетингу	0,1	2	0,2
8. Недосконала система маркетингових комунікацій	0,2	2	0,2
РАЗОМ	1	-	3,6
О - Можливості:			
1. Створення нових технологій	0,25	5	1,25
2. Прихильність споживача до бренду	0,1	5	0,5
3. Високі вхідні бар'єри перешкоджають появі нових конкурентів	0,2	5	1
4. Вихід на ринки інших регіонів країни	0,15	5	0,75
5. Попит на якісні молочні продукти	0,1	4	0,4
6. Формування продовольчого поясу навколо великих міст	0,2	4	0,8
РАЗОМ	1	-	4,7
Т - Загрози:			
1. Економічна стагнація	0,3	5	1,5
2. Несприятлива демографічна ситуація	0,2	3	0,6
3. Скорочення пропозиції якісної сировини (молока)	0,3	5	1,5
4. Підвищення цін на сировину та енергоресурси	0,2	4	0,8
РАЗОМ	1	-	4,4

На підставі проведеного SWOT-аналізу можна зробити висновок про те, що сумарна зважена оцінка сильних сторін за 8 факторами склала 4,75 і перевищила зважену оцінку слабких факторів (3,6). Так само сумарна зважена оцінка можливостей склала 4,7 і перевищила зважену оцінку загроз (4,4).

ТОВ «Спецагромаш» володіє значним виробничим потенціалом, пропонує на ринку широкий асортимент натуральної молочної продукції високої якості. ТОВ «Спецагромаш» посів міцні позиції на регіональному ринку молочної продукції, у підприємства багато сильних сторін і можливостей (наприклад, використання нових технологій призводить до розробки і впровадження нових продуктів).

Але не слід забувати і про слабкі сторони і загрози, оцінка яких виявилася досить високою. Несприятливо позначаються на господарському стані підприємства наслідки економічної кризи. До того ж негативний вплив надає зростання тарифів на енергоносії, що призводить до підвищення ціни і зниження попиту. Результатом стало скорочення обсягів реалізації в 2018 р.

На основі проведеного SWOT – аналізу можна зробити висновок, що підприємство зіткнулося із проблемою, пов'язаною з великою кількістю конкурентів на території регіону.

Для успішного функціонування підприємству слід провести ряд заходів, які дозволять підвищити конкурентоспроможність, збільшити обсяги реалізації та частку ринку. Це – освоєння нових географічних ринків; забезпечення безперебійних поставок сировини; вдосконалення комунікаційної політики, в т.ч. з використанням цифрових технологій (розробка веб-сайту, маркетинг в соціальних мережах); підвищення ефективності стратегічного планування.

Результати проведених авторами досліджень показали, що тактичними завданнями маркетингової діяльності ТОВ «Спецагромаш» мають бути:

підтримка поінформованості населення про молочні продукти, що виробляються ТОВ «Спецагромаш», їх властивості, в т.ч. високу якість, ціни, місця придбання та ін.;

залучення нових споживачів і вихід на ринки сусідніх областей.

Стратегічним завданням даного підприємства слід вважати вихід на ринок молочних продуктів більшості регіонів (областей) України і формування національного бренду «Корівка Мо».

Список використаних джерел

1. Куденко Н.В. Стратегічний маркетинг: навч. посібник / Н.В. Куденко. – К.: КНЕУ, 2012. – 152 с.
2. Саєнко М.Г. Стратегія підприємства: підручник. – Тернопіль: Економічна думка, 2014. – 390 с.
3. Стратегічний маркетинг: навч. посібн. / Крикавський Є.В., Третякова Л.І., Косар Н.С. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. – 256 с.

FILOLOGIE

Рогульська О. О.

кан. пед. наук, доцент

Дмитрик С. В.

*студентка факультету міжнародних відносин
Хмельницький Національний Університет, Україна*

ДОМАШНЄ ЧИТАННЯ У СИСТЕМІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У контексті нових підходів і змін у стратегіях навчання англійської мови домашнє читання творів художньої літератури іноземною мовою стає важливим і невід'ємним аспектом процесу навчання.

Читання є тим специфічним видом діяльності, який синтезує у собі мимовільне засвоєння мовних явищ у процесі опосередкованої комунікації з автором тексту (статті), приймання певної інформації, яка міститься у тексті, та емоційно-естетичне сприйняття художнього слова.

Робота з текстом дозволяє розуміти іноземну мову (у нашому випадку – англійську) у її соціально-культурному контексті, вчить бачити її стильову різноманітність, розуміти її експресивний потенціал. Інформація, одержана з творів, стимулює самостійність мислення, спонукає до ініціативного мовлення.

Вибір саме художнього тексту в якості основного предмета домашнього читання не може бути випадковим. Доцільність використання художнього матеріалу підтверджується тим, що методично більш виправдано читати твори поділені на розділи, а не окремі цілі тексти. При читанні серії уривків одного твору нерозуміння окремих моментів текстового фрагмента може компенсуватися на уроці під час обговорення прочитаного, що полегшує у свою чергу прочитання наступного уривка. (Бігич О. Б., Тищенко О. Ж., 2000).

Однією з основних проблем навчання домашнього читання англійською мовою є відбір текстів і чітка організація роботи з ними. При цьому не менш важливим є і сам зміст текстів, новизна та практичне значення наявної в них інформації.

Вимоги, яким повинен відповідати навчальний матеріал, призначений для домашнього читання іноземною мовою, наступні:

- 1) використання автентичної лексики, фразеології;
- 2) адекватність мовленнєвих засобів, що використовуються в запропонованій ситуації;
- 3) природність запропонованих ситуацій;
- 4) відображення особливостей культури та національної ментальності носіїв мови;
- 5) інформаційна та емоційна насиченість.

Згідно з деякими даними існує два підходи до домашнього читання: *формально-мовний* та *змістовно-мовленнєвий*. Перший підхід розглядає текст як джерело розширення мовних знань студентів, переважно лексичних. Тому основна мета домашнього читання за цим підходом – розширення словникового запасу. Змістовно-мовленнєвий підхід робить текст джерелом інформації, стимулом для подальшого мовленнєвого спілкування на занятті, а основною метою домашнього читання – розвиток монологічного та діалогічного мовлення на матеріалі прочитаного. (Діброва О. В., 2009)

Організовуючи навчання з читання художніх текстів на заняттях з домашнього читання, на початковому етапі доцільно враховувати і фактичний рівень лексичних та граматичних знань учня (які не є однаковими у всіх учнів навіть в межах одного класу) для визначення оптимальної кількості перед- та післятекстових завдань та їх видів для подолання труднощів у роботі над текстом і організації ідеального варіанту читання – читання для найповнішого розуміння текстового матеріалу. (Калистра И.Д., 2000)

Слід також зазначити, що при розробці вправ для домашнього читання треба дотримуватися трьох етапів:

1. *Підготовчий* (на цьому етапі необхідно сформулювати в учнів зацікавленість до запропонованого тексту, вправи можуть містити загальні питання заданої теми);

2. *Етап контролю* (учням надаються вправи, котрі допомагають визначити рівень засвоєння нової інформації, з'ясувати труднощі, які виникли під час опрацювання тексту);

3. *Етап розвитку усного мовлення* (учні мають використати новий словниковий запас для того, щоб активізувати його; на даному етапі можуть бути запропоновані вправи, де необхідно висловити власну думку стосовно

прочитаного матеріалу, вигадати завершення тексту, проаналізувати поведінку героїв або скласти їх психологічний портрет, описати історичну подію, тощо).

Отже, можна зробити висновки, що сьогодні читання є і метою, і засобом навчання іноземної мови.

Домашнє читання як один із факторів інтелектуального розвитку і запорука набуття сталих навичок у мовній поведінці учнів, має також посісти належне місце в системі навчання англійської мови.

Набуває актуальності створення цілісної, науково та методично обґрунтованої системи організації домашнього читання на уроках англійської мови в середній школі, де основна увага акцентувалася б на необхідності використання для цього автентичних художніх творів або серії їх фрагментів.

Література:

1. Калистра И. Д. (2000). Чтение с предварительно снятыми трудностями понимания. М.: Просвещение.
2. Бігич О. Б., Тищенко О. Ж. (2000). Навчання домашнього читання англійською мовою у середніх навчальних закладах, 2, 51–55.
3. Діброва О. В. (2009). Актуальні проблеми домашнього читання у мовному вузі. Відновлено з http://www.confcontact.com/2009fi1/3_dibrova.php

Mursaliyeva Kh. M.

Philosophy doctor on philology

Mammadova Zh. E.

Phd students of ANAS

Sumqait State University, Azerbaijan

TURKISH ORIGINATED WORDS IN THE ENGLISH LANGUAGE

New relationships arise between languages, and it is resulted by moving process of the words from one language to another. This event occurs either directly or by other ways. This process reflects in the language by indirect or direct methods.

There is no pure language in the world, there are borrowing words in all languages, but they are different for the amount of their usage in languages. It should be noted that the majority of words received in the language do not deny the independence of the language or reduce its impact. For the development of the language constantly, new words are added to the language and the words that have lost their usefulness go into the archaic lexicon of the language.

In the nineteenth century, Turkish words in English began to penetrate not only through the writings of travelers, diplomats and merchants, but also through ethnographic and historical artifacts. A number of Turkish originals have been translated into English by Russian. In 1847, two English newspapers: Levant Herald and Levant Times, seven newspapers in French, one newspaper in German and 37 in Turkish were published in Istanbul. Turkish-language newspapers were often used in English-language newspapers. This can be explained by the fact that Turkey has a very close and extensive relationship with England. However, many English-speaking words have been translated into English with other peoples - Azerbaijanis, Tatars, Uzbeks, Kazakhs and Kyrgyz.

Historically, neighboring and far-reaching peoples have different relations and relations with Azerbaijan and other Turkish peoples, political, economic, trade, economic, cultural and literary cooperation. as a result of the relationships and factors (it is conditioned by the fact that the Turkic peoples are historically ancient and cultural, economic, professional and art), many other languages of the world (Persian, Arabic, Russian, Lezgian, Armenian, Georgian, German) Turkic life, words and phrases related

to material culture have historically gone through, and today the same process is in progress. This fact is confirmed by etymological and historical dictionaries of different languages and sources [4, p. 255-256].

As coming new words to the Azerbaijan language, the words of the Azerbaijan language are also passed to others languages. For example, the Persian language includes hills, curbs, khanum, bey (bey), etc. in Russian, cherry, cherry, archez (watermelon) and so on. Let's note that our national-language words that have been translated into other languages have been translated into different languages in a meaningful way. We have tried to expose the Turkish-language words that have been translated into the English language in the article.

In the Garakhanis era, the concept of dishwashing was expressed by seven words. These words are *oğuz*, *yağma*, *tuxsi*, *yimek*, *ağru* (oguz, loot, ointment, whiskers, and whites) and so on. in languages such as *pans*, *pans*, *vessels (dishes, pots)* and others [2, p.37].

In English the word *cup [kap]* means *fincan* in the Azerbaijani language, which is clearly seen in terms of meaning and pronunciation as well as with the Turkish phrase *qab/kap* words?

The word "Alca" has also been passed into English Alycha [3, p.11]. Alycha and plum are often confused, and though, of course, these are some of the differences between them.

In the English language the words *skillful*, *capable of playing*, *capable of working*, *descriptive*, *able*, *capable of knowing and knowing the ability*, let's look at the evolution and historical transformation of the grammatical units of these words. According to the linguists, the word comes from the word *laudable* in Latin, which gives its root its meaning. Able English is an adjective: *teachable - able to teach*, *photable - to take a photo*. We think that the Sumerian period is in Turkish, with the knowledge of the Turkish language [1, p.70].

Aga or Agha- from Turkish network, a title of rank, especially in Turkey [15].

Airan- from Turkish buttermilk [13].

Akbash from Turkish, literally "a whitehead" [12].

Aslan - from Turkish Lion, "lion" [12].

Atabeg from Turkic atabeg, from father, "a father" + beg "a prince" [13].

Bairam from Turkish holiday, literally "a festival" [13].

Baklava- from Turkish baklava [13].

Beglerbeg- from Turkish beylerbeyi, a variant of beylerbey [13].

Bey - from Turkish bey [13].

Beylerbey- from Turkish beylerbeyi [13].

Beylik - from Turkish beylik [8].

Chekmak- from Turkish, a Turkish fabric of silk and cotton, with gold thread interwoven.

Chelengk-from Ottoman Turkish wreath, a bird's feather used as a sign of bravery [9].

Dolma- from Turkish dolma, which means "filled" or "stuffed" [13].

Donmeh- from Turkish rotation, which literally means "a convert" [11].

Khagan- from Turkic Kaghan, an alternative form of khan [13].

Khan- from Turkic Khan, akin to Turkish han (title meaning "ruler") [13].

Khanum- from Turkic khanum, akin to Turkish lady, "a female derivation of Khan" [13].

Khatun-from Turkic khatūn, perhaps from Old Turkic or from Sogdian kwat'yn, "a queen" [13].

Shor (cheese) - ror [14].

Elchee or the ambassador from the Turkish embassy, which means "an ambassador" [7].

Horde-from the Turkic Army or Orda ("khan's residence") [13].

Konak-from Turkish mansion, a large house in Turkey [14].

Dey- from Turkish, literally "a maternal uncle" [13].

Tarkhan- from Old Turkic, a privileged class [14].

Uhlan- from Turkish boy "boy, servant" [14].

Ushak - from Ushak, Turkish Usak, manufacturing town of western Turkey. A heavy woolen oriental rug tied in Ghiordes knots and characterized by bright primary colors and an elaborate medallion pattern [14].

Yashmak or yashmac- from Turkish lament [14].

Yatagan - from Turkish bed [14].

Yoghurt- from Turkish yogurt [14]. (yogurt on wiktionary)

Yurt - from Turkic dormitory, which means "a dwelling place" [14].

Soup-sup / sub

S.M.Behbudov also stresses the word *suf* // *sup* in the names of the dish in the Zangilan branch of the Azerbaijani language [4, p.48-49]. Looking at the shape of the word in ancient Turkish writings, we can see that the word *sub* - *water* - *water* - "*water*" is used in our historical monuments [6, p.187]. It gives us a reason to justify that the word "sup" in Russian should be translated in Turkish. We find that the soup name we think of national origin is in English as a soup and expresses the same meaning: "hot, liquid food made from vegetables, meat, or fish" [10].

In the ancient Turkish written monuments, the voice-over (voice transmission) event draws attention with its activity. Subtitles and consonants are subdivided into //sub-suv-suğ-su (su)// water [5, p.75].

This research is an invaluable example of the width of the Turkish language. The presence of Turkish words in the nations where we have not even heard their names is the strength of the latter and the eternal luminous coincidence.

Literature

1. AzerTurk T. Restoration of Hun Language with the support of Azeri (Sumerian), Chinese and Hungarians. USA: Seattle, 2003, 84 p.
2. Kazimov I. B. Mahmud Kashgari "Divan" and contemporary Turkish languages. Baku: Science and Education, 2014, 224 p.
3. Azerbaijani-English, English-Azerbaijani dictionary for schoolchildren. Baku: East-West, 2006, 288 p. .
4. Mammadov I. Ethnographic lexicon of Azerbaijani language (Monograph). Baku: Science, 2008, 292 p.
5. Nizami Khudiyev. The language of ancient Turkish monuments. Baku: Science and Education, 2015, 596 p.
6. Recep. The language of ancient Turkish inscriptions. Part I. Baku: Nurlan, 2006, 648 p.
7. ABSP - Turkish words
8. Answers.com
9. Dictionary.com

10. <https://dictionary.cambridge.org>
11. Encyclopedia Britannica Online
12. <https://en.wikipedia.org/>
13. Merriam-Webster Online
14. Merriam-Webster Unabridged
15. Online Etymology Dictionary

HUDBA A ŽIVOT

Викладач Зуб Г. В.

*Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди,
Україна*

ФУНКЦІЇ КЕРІВНИКА АМАТОРСЬКОГО ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО КОЛЕКТИВУ ЯК ФАСИЛІТАТОРА

Одним із завдань майбутнього викладача музичного мистецтва є підтримка учня в його діяльності, що акумулюється у допомозі під час засвоєння великих обсягів інформації, полегшенні вирішення проблем, забезпеченні підтримки в саморозвитку та самовдосконаленні, усвідомленні своїх здібностей, спрямувань. Для визначення цієї діяльності використовується термін – facilitator – фасилітейтор (той, хто сприяє, полегшує, допомагає вчитися), що підкреслює значення цієї функції викладачів.

Поняття «педагогічна фасилітація» є відносно новим. Найчастіше воно використовується та досліджується в аспекті міжособистісної взаємодії у межах освітнього процесу. У «Енциклопедії освіти» термін «фасилітація» розшифровується як «стиль педагогічного спілкування, який передбачає полегшення взаємодії під час спільної діяльності» [5, с.1039]. У наукових працях досліджується особливий вид педагогічної взаємодії, що отримала назву «фасилітуюча взаємодія», виокремлено і особливий тип педагогічного спілкування – фасилітуюче спілкування.

У дослідженні Н. Кошечко фасилітація розглядається як інноваційна технологія управління педагогічними конфліктами у закладах вищої освіти. Технологія фасилітації передбачає комплекс алгоритмів та прийомів організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії між учасниками освітнього процесу, заснованого на використанні їхнього особистісного досвіду, спрямованого на створення умов для розвитку суб'єктного досвіду, становлення здатності до творчості, самоактуалізації у навчальній та інших сферах життєдіяльності [2, с. 26].

Досліджуючи процес підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності З. Курлянд значну увагу приділяє необхідності формування образу гарного іншого, який складається з рис, що є характерними для діяльності

вчителя-фасилітатора: повага до особистості, усвідомлення її неповторності, гуманістичне і толерантне ставлення до дітей, оптимістичний погляд на можливості їхнього позитивного зростання [3, с.11].

У дослідженні О. Микитюк визначено певні уміння, що характеризують діяльність вчителя-фасилітатора: уважно слухати, спостерігати і запам'ятовувати як хід подій, так і стиль поведінки учнів; налагоджувати просту і плідну комунікацію між членами навчальної групи; аналізувати і корегувати дії учнів; діагностувати і заохочувати ефективну (корегувати неефективну) поведінку; сприяти створенню моделі ефективної поведінки; забезпечувати зворотній зв'язок між учасниками навчального процесу, не використовуючи при цьому «наступальних» і «оборонних» форм спілкування; знаходити та активізувати конструктивні моделі поведінки при внутрішньогруповій взаємодії; активізувати подібні моделі у міжгруповій роботі; викликати довіру учнів, бути терплячим; бути справедливим, обирати нейтральну позицію при оцінюванні роботи [4, с. 34].

Отже, питання необхідності і доцільності педагогічної фасилітації в освітньому процесі у науковців не викликає сумнівів, однак у трактуванні сутності цього феномена як педагогічного явища є розбіжності. Під педагогічною фасилітацією розуміють всебічний, різноманітний особистісно-орієнтований вплив на індивідуальний розвиток суб'єкта освітнього процесу за допомогою особливого стилю спілкування.

Ми вважаємо, що педагогічна фасилітація є специфічним видом педагогічної діяльності метою якої є допомога тому, якого навчають в усвідомленні себе як самоцінності, підтримці прагнення до саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації, сприяння особистісному зростанню, розкриттю здібностей та пізнавальних можливостей. Вчитель-фасилітатор на основі атмосфери безумовного прийняття учня, розуміння та довіри, діалогічного, суб'єкт-суб'єктного спілкування допомагає актуалізувати ціннісне ставлення до людей, природи, національної культури.

Що стосується підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва до роботи з аматорськими інструментальними колективами то, на нашу думку, вона передбачає ознайомлення та опанування прийомами та методами фасилітації. Для цього пропонуємо визначені нами етапи діяльності аматорського інструментального колективу та відповідні функції його керівника

(фасилітатора). Зрозуміло, що фасилітуюче спілкування під час репетицій керівника з інструментальним колективом передбачає збільшення частки вербального спілкування, що не завжди можливо з-за обмеженого часу. Однак, на етапі знайомства, вирішення конфліктних ситуацій тощо воно є необхідним.

Початкова організація діяльності колективу, на нашу думку, передбачає: представлення керівника та членів колективу, з'ясування наявності умінь грати в оркестрі/ансамблі; перевірка забезпечення усіх учасників колективу нотним матеріалом, інструментами; ознайомлення з планом роботи (повідомлення членів колективу про майбутній план діяльності, репертуар, дати концертів та виступів; визначення частоти репетицій, додаткових дат репетицій, проміжних та остаточних результатів; визначення разом з членами колективу провідних ансамблів та солістів оркестру/ансамблю); сприяння створенню атмосфери зацікавленості у членів колективу (прослуховування репертуару оркестру/ансамблю у аудіо запису; обговорення інтерпретаційної версії виконуваних творів; сприяння професійному зростанню кожного члена колективу, професійній співпраці; визначення професійних недоліків та шляхів їх вдосконалення); забезпечення комфортного навчального простору, репетиційної атмосфери.

Представлення навчального завдання передбачає: впевненість керівника-фасилітатора у розумінні членами колективу навчального завдання (пояснення та перефразування завдання у випадку його нерозуміння; прохання коротко висловити свою думку щодо шляхів його вирішення; проведення короткого узагальнення думок або інформації; переконання, що члени колективу погоджуються з узагальненням інформації або думок; надання можливості ставити запитання, уточнювати незрозумілі факти; чітке зрозуміння завдання репетиції всіма членами колективу; надання інструктажу щодо завдань кожній групі оркестру/ансамблю); застосування техніки короткого інструктування з метою орієнтації на спільну діяльність; формулювання кінцевої мети діяльності (прослуховування творів, вербальні пояснення керівника, обговорення прослуханого; визначення технічно та емоційно складних епізодів та шляхів їх подолання).

Керівництво колективом під час виконання навчального завдання передбачає: обговорення актуального виконання твору (показ керівника; гра за оркестровими партіями; критичне осмислення спільного звучання); заохочення

до активної участі у виконавстві (почергове опитування учасників щодо дискусійного фрагменту; зіставлення та обговорення думок; контроль над висловленнями лідерів колективу; повага та обговорення думок всіх); підведення до правильного формулювання результатів обговорення за кожним навчальним завданням; виявлення та корегування динаміки вирішення проблем під час виконання дискусійних фрагментів.

Закінчення роботи та підведення підсумків: повідомлення колективу про те, що час репетиції закінчується; визначення головних результатів відповідної стадії роботи над музичним твором; ознайомлення з наступним завданням; визначення групи оркестру/ансамблю, де виконання є найбільш вразливим та недосконалим; складення переліку завдань по кожній групі інструментів; опитання пропозиції щодо наступного начального завдання; узагальнення думок, щодо погоджених моментів та тих у яких учасники розходяться у думках; подяка за спільну роботу.

Отже, теоретично визначені етапи діяльності аматорського інструментального колективу та відповідні функції його керівника (фасилітатора) мають бути експериментально перевірені задля побудови партнерських взаємовідносин між всіма учасниками колективу задіяними в процесі виконання музичних творів, спрямовані на формування простору довіри і порозуміння.

Література:

1. Галіцан О. А. Сутність і структура педагогічної фасилітації вчителя [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/9/statti/galican.htm
2. Кошечко Н. Фасилітація як інноваційна технологія управління педагогічними конфліктами у закладах вищої освіти / Вісник КНУ імені Т. Г. Шевченка. Педагогіка. – 2(8), 2018. – С.24-29.
3. Курлянд З. Н. Професійна усталеність вчителя – основа його педагогічної майстерності : учб. посібник / З.Н.Курлянд. – Одеса : ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 1995. – 160 с.

4. Микитюк О. М. Формування фасилітативного середовища в процесі проведення тренінгів «Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція» у освітньому просторі інституту післядипломної педагогічної освіти / Здорова школа: аспекти моніторингу : навч. посіб. для слухачів системи післядипломної пед. освіти / О. Шиян, Ю. Павлова, Л. Кудрик, Н. Сороколів, О. Микитюк. – Львів : Кольорове небо, 2013. – 122 с.

5. Енциклопедія освіти / За ред. В. Г. Кременя. – К. : вид-во Юрінком Інтер, 2008. –1040 с.

PEDAGOGICKÉ VĚDY

Problémy tréninku

Doctor of Philosophy science Spivak V.V.

Associate Professor, Department of Pedagogy and Humanities at the Academy of State Penitentiary Service, Ukraine, Chernihiv

RELIGIOUS EDUCATION IN PROFESSIONAL TRAINING OF PROFESSIONALS FOR THE STATE CRIMINAL EXECUTIVE SERVICE OF UKRAINE

Religion is a powerful factor in human morality and can affect human life by introducing new strategies and patterns of behavior into it, and therefore religion can become a powerful means of influencing convicts in conducting educational work. However, using the religious factor in dealing with deprived persons should take into account not only the specifics of this "tool", but also the experience gained and the legislative basis for the interaction of the criminal-executive system of Ukraine and religious organizations. The study of relations between the criminal-executive system and religious organizations remains relevant and requires further research.

Domestic science already has quite wide development in this field. Thus, in particular, this problem was investigated in the works of S. Zamuly [1], O. Mamuky [2], O. Mitska [3], M. Paliya [4], I. Pakhomova [5], V. Petruka [6] etc. However, in this area still there are a lot of "white spots" that require a feather researcher.

Within the scope of this study, we aim to conduct a study of the religious and religious aspects of personnel training for a criminal-executive system, for example, by the Academy of the State Penitentiary Service.

In order to achieve the research goal, the philosophical and historical methods used in modern science have been used. The methodological principles of our study are the general scientific principles of objectivity, philosophical pluralism, which allows us to approach the study of this problem with different points of view in an impartial way, and the principle of historicism, which involves consideration of the problems studied in their historical development, as well as through the prism of the historical perspective, due to genetic connection with other problems.

The conducted research showed that the Academy of the State Penitentiary Service of Ukraine for future specialists for the Criminal-Executive System has a religious and educational component that is the key to further growth and strengthening the cooperation of the State Criminal Execution Service of Ukraine with religious organizations in the process of correction and reintegration of convicts. At the same time, this direction of work requires improvement in the direction of overcoming mono-religious and mono-confessional educational and spiritual-educational work with cadets and students of the Academy.

References

1. Zamula S. Istoriia vzaiemodii dukhovenstva z penitentsiarnoiu systemoiu / S. Zamula // Sluzhyty uviaznenym: fakhovi oriientyry dlia dushpastyrstva u penitentsiarnykh zakladakh / Za zah. red. Kostiantyna Panteleia. – Lviv, 2012. – S. 7–13.
2. Mamuka O. V. Penitentsiarne kapelanstvo ta dushpastyrska opika: novely ukrainskoho zakonodavstva / O. V. Mamuka, A. A. Velichenkov // Kryminalno-vykonavcha polityka Ukrainy ta Yevropeiskoho Soiuzu : rozvytok ta intehratsiia : zb. materialiv mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 27.11.2015) / Instytut kryminalno-vykonavchoi sluzhby. – K., 2015. – S. 418–420.
3. Mytsko O. Vplyv religii na svitohliad liudyny v mistsiakh pozbavleniia voli / O. Mytsko // Khrystyianska propovid u mistsiakh nesvobody. Istoriia i suchasnist Ukrainy: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Kyiv, 02.12.2014) / Relihiinyi instytut imeni Sv. Tomy Akvinskoho. – K., 2014. – S. 73 – 76.
4. Palii M. V. Relihiina profilaktyka zlochynnosti ta yii perspektyvy dlia instytutiv probatsii ta kapelanstva v Ukraini / M. V. Palii // Kursantski naukovi chytannia : materialy kruhloho stolu (18.06.2015) / Instytut kryminalno-vykonavchoi sluzhby. – K., 2015. – S. 8–14.
5. Pakhomov I.V. Zabezpechennia prav zasudzhenykh na svobodu virospovidannia / I.V. Pakhomov // Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Ukraina mizh mynulym i maibutnim: istoryko-pravovi ta sotsialno-ekonomichni aspekty rozvytku krainy» (8 chervnia 2011 roku) / Chernihivskyyi

yurydychnyi koledzh Derzhavnoi penitentsiarnoi sluzhby Ukrainy. – Chernihiv, 2011. – S. 256 – 261.

6. Petruk V. A. Rol relihiieznavchykh ta khrystyianskykh chynnykiv u formuvanni systemy profesiino-znachushchykh yakosti ta profilaktychnykh funktsii pratsivnykiv derzhavnoi penitentsiarnoi sluzhby Ukrainy / V. A. Petruk, M. V. Palii // Kryminalno-vykonavcha polityka Ukrainy ta Yevropeiskoho Soiuzu: rozvytok ta intehratsiia: zb. materialiv mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 27.11.2015) / Instytut kryminalno-vykonavchoi sluzhby. – K., 2015. – S. 476–479.

Ясніковська С.М.

*Вищий державний навчальний заклад України
«Буковинський державний медичний університет», м. Чернівці, Україна*

ВПРОВАДЖЕННЯ СИМУЛЯЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Система освіти є одним з головних, відносно самостійних, соціальних інститутів. Високі темпи науково-технічного прогресу, інтенсивне зростання обсягу нової інформації, зокрема, в медицині, зміна вимог до професійного рівня лікарів, висувують на перший план проблеми вдосконалення медичної освіти. Більше того, вимоги часу й об'єктивні умови для практичної підготовки лікаря вимагають докорінного перегляду ідеології навчання. Світові тенденції в удосконаленні навчальних технологій зосереджені на впровадженні віртуальних симуляторів і манекенів та розвитку нового сегмента в освіті лікаря - симуляційної медицини [1, 3].

Сучасна історія навчання за допомогою манекенів у медицині почалася лише у 60-ті роки ХХ століття на знаменитому тренажері Resusci Anne, сконструйованому норвезьким фабрикантом пластикових іграшок Асмундом Лаердалем, за допомогою якого мільйони людей навчилися робити серцево-легеневу реанімацію. В подальшому почався випуск тренажерів, призначених для навчання анестезіологів, акушерів-гінекологів та лікарів інших спеціальностей. Пізніше, завдяки розвитку комп'ютерної техніки та мікроелектроніки, з'явилися складні високотехнологічні манекени, які дозволяють розкрити справжній потенціал симуляційного навчання [1].

Останнім часом в медичній практиці все більше уваги приділяється етичним питанням роботи з пацієнтом, безпеці пацієнта. В умовах запровадження страхової медицини, реформування медичної галузі, питання можливості відпрацювання практичних навиків студентами будуть набувати ускладненої реалізації. Вирішити проблему якісного оволодіння практичними навичками та набуття компетентності майбутнього спеціаліста дозволить запровадження в навчальний процес технологій стимуляційного навчання [2].

Преваги методу полягають у безпеці для пацієнта, можливості відпрацювання навички необмежену кількість раз до її повного засвоєння, достовірному зниженні кількості лікарських помилок при виконанні маніпуляції у хворого [3].

З метою оптимізації засвоєння студентами практичних навичок з акушерства і гінекології та формування спеціальних компетентностей, на кафедрі проводиться робота щодо впровадження симуляційного тренінгового навчання з окремих тем програми. Зокрема, розроблені клінічні сценарії до тренінгів «Фізіологічні пологи» та «Акушерські кровотечі», які запроваджено на практичних заняттях з дисципліни студентів 5-6 курсів.

У 2019 році у Буковинському державному медичному університеті відкрито центр стимуляційної медицини, на базі якого розпочато проведення окремих практичних занять з акушерства на симуляційних манекенах. Зокрема, на стимуляційному тренажері «Модель пологів» студенти 5-6 курсів мають змогу відпрацювати алгоритми надання допомоги при фізіологічних пологах та акушерських кровотечах. Заняття проводяться у вигляді стимуляційного тренінгу.

Тренінг – це форма групової роботи, яка забезпечує активну участь і творчу взаємодію учасників між собою і з учителем.

Кожен тренінг складається з трьох частин: вступної, основної та заключної. Вступна частина є необхідним і обов'язковим елементом кожного тренінгового заняття, але займає не більше 10-20 хвилин. Вона передбачає вирішення наступних завдань: експрес-перевірка домашнього завдання (вихідні тести); актуалізація теми поточного тренінгу і з'ясування очікувань. Завдання цього етапу – допомогти студентам актуалізувати існуючі знання із заданої теми і сформулювати результати, яких вони хочуть досягти в ході її вивчення. Усвідомлення результатів навчання та їх особистої користі підвищує мотивацію.

В основній частині тренінгу виділяють теоретичний і практичний блоки. Викладач повинен організувати весь матеріал з тематики тренінгу в логічній послідовності і відібрати ключові знання і навички, які можуть бути освоєні за відведений час. Інформаційні блоки (розповідь, демонстрація, пояснення) мають бути короткими (до 5 хв.) і чергуватися з інтерактивними (дискусія, мозковий штурм, аналіз історії, дебати). Для відпрацювання умінь слід використовувати роботу в групах. Для цього група студентів поділяється на дві підгрупи (по 5-6

студентів), яким дається для вирішення окремих клінічних сценарій. Під час виконання конкретного алгоритму підгрупою проводиться відеофіксація.

Завершальна частина тренінгового заняття включає підбиття підсумків всього заняття; отримання зворотного зв'язку від учасників. Проводиться розбір відеоматеріалу з оцінкою вчителем виконаних дій та самооцінкою своїх дій студентом (дебрифінг). Цей етап повинен об'єднати всі розглянуті протягом заняття теми для логічного підведення підсумку. Завершення – це можливість для відповідей на запитання і формулювання завдань на майбутнє. Вчитель може рекомендувати літературу, відеоматеріали, сайти в Інтернеті для самостійного опрацювання. Важливо, щоб студенти закінчували роботу із задоволенням і високою мотивацією застосовувати набуті вміння.

Студенти після проведених занять зазначали, що їм вдалося покращити свої навички командної роботи, комунікації між собою, з пацієнтом та родичами, та боротьби зі стресом. Окрім того, вони відмітили зростання власної мотивації до навчання та висловили побажання щодо впровадження подібних навчальних методик до повсякденної роботи Буковинського державного медичного університету.

Завдяки упровадженню симуляційних методів навчання покращились в середньому на 40% (в перерахунку на бальну систему) не тільки практичні, а і теоретичні знання вищевказаних розділів навчання. Таким чином відпрацювання навичок на фантомах і муляжах є стимулом до засвоєння як практичних так і теоретичних знань, усвідомлення життєвої необхідності знання конкретної навички, бачення можливості реального навчання навичці. Для покращення професійного рівня студентів-медиків необхідним є широке запровадження в практику освіти симуляційних занять, що дозволить покращити засвоєння студентами теоретичного матеріалу та практичних навичок при невідкладних станах в акушерстві та гінекології, а також прискорити формування у студентів клінічного мислення.

Література

1. Корда М. М. Симуляційне навчання у медицині – складова частина у процесі підготовки лікаря-спеціаліста / М. М. Корда, А. Г. Шульгай, С. Й. Запорожан, М. Ю. Кріцак // Медична освіта.- 2016.- № 4.- С. 18-24.- ISSN 1681-2751.

2. Лісовий В.М. Загальні проблеми та перспективи застосування симуляційних методів освіти / В.М. Лісовий, В.А. Капустник, В.Д. Марковський, І.В. Завгородній // Симуляційне навчання в системі підготовки медичних кадрів: матеріали І навч.-метод. конф., присвяченої 212-й річниці від дня заснування ХНМУ (Харків, 30 лист. 2016 р.) / кол. авт. – Харків : ХНМУ, 2016. – С. 3-7.
3. Федорчук В. М. Тренінг особистісного зростання: навч. посіб. / В. М. Федорчук – К. : «Центр учбової літератури», 2014. – 250 с.

Ясніковська С.М.

Вищий державний навчальний заклад України

«Буковинський державний медичний університет», м. Чернівці, Україна

ПІДГОТОВКА ДО ОБ'ЄКТИВНОГО СТРУКТУРОВАНОГО КЛІНІЧНОГО ІСПИТУ НА КАФЕДРІ АКУШЕРСТВА, ГІНЕКОЛОГІЇ ТА ПЕРИНАТОЛОГІЇ

В останнє десятиріччя система вищої медичної освіти в Україні перебуває у стані реформування. Протягом декількох останніх років активно застосовуються спроби привести у відповідність до вимог Європи механізми діяльності медичної галузі. Проявами цього є запровадження юридично затверджених уніфікованих стандартів і протоколів діагностики та лікування; розробка чітких освітньо-кваліфікаційних характеристик фахівця-медика і створення освітньо-професійних програм підготовки фахівців, ціллю яких і є досягнення означених освітньо-кваліфікаційних характеристик; перехід на єдині об'єктивні стандарти оцінювання засвоєння дисциплін за кредитно-трансферною системою; проведення державної атестації студентів на основі оцінювання, в першу чергу, професійних вмінь та запровадження єдиного державного кваліфікаційного іспиту (ЄДКІ) [1, 2].

Молодий фахівець фактично є кінцевим продуктом медичної освіти. Наведені вище нововведення в системі медичної освіти дозволяють об'єктивно оцінити якість і конкурентоспроможність випускника. З огляду на це введення ОСКІ є своєчасним та актуальним.

Згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 28 березня 2018 р. № 334 «Про затвердження Порядку здійснення єдиного державного кваліфікаційного іспиту для здобувачів ступеня вищої освіти магістр за спеціальностями галузі знань 22 “Охорона здоров'я” в Буковинському державному медичному університеті розпочата робота з підготовки до проведення ЄДКІ.

Складовими ЄДКІ для студентів 6 курсу є інтегрований тестовий іспит “КРОК 2”; об'єктивний структурований клінічний іспит (ОСКІ); міжнародний іспит з основ медицини (IFOM).

Найкраща характеристика для вимірювання якості медичної освіти є компетентність, яка визначає здатність успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти.

Об'єктивний структурований клінічний іспит (ОСКІ) (Objective Structured Clinical Examination (OSCE)) – сучасний тип оцінки знань, який використовується у медицині та є прикладом найкращих світових практик в галузі вищої медичної освіти щодо перевірки рівня сформованості професійних компетентностей майбутніх лікарів.

Враховуючи проведення пілотного ОСКІ-1 серед студентів 4 курсу БДМУ спеціальності «Медицина» у 2019-2020 навчальному році кафедрою акушерства, гінекології та перинатології здійснювалися підготовчі заходи щодо запровадження даної форми контролю якості освіти. Зокрема, визначена структура та змістове наповнення (перелік практичних навичок), розроблено паспорт станції.

Для перевірки вмінь студентів 4-го курсу з акушерсько-гінекологічного профілю запропоновано 2 навички, які виконуються на окремих станціях: «консультування з питань планування сім'ї» та «проведення обстеження шийки матки в дзеркалах, взяття мазків для бактеріоскопічного дослідження». Для кожної станції розроблено паспорт, який містить інструкцію для здобувача освіти, перелік обладнання, інструкцію для стандартизованого пацієнта (СП), інструкцію для екзаменатора, описання клінічних випадків для СП, алгоритм виконання навички та чек-листи.

На станції «Консультування з питань планування сім'ї» передбачено роботу із стандартизованим пацієнтом. Вона представляє собою ігровий процес при участі «лікар»-«пацієнт», який з одного боку дозволяє розвинути практичні навички, а з іншого – провести комплексну оцінку професійних компетентностей студента. Методика «стандартизований пацієнт» застосовується в зарубіжних країнах понад 40 років. Людей, навчених зображувати пацієнтів, називали по-різному. На початку 1960-х, їх називали «програмованими пацієнтами», пізніше в 1970-х, – симульованими пацієнтами. При використанні для оцінки умінь студентів медичних вузів їх стали називати стандартизованими пацієнтами.

Стандартизований пацієнт – це спеціально підготовлена людина (актор, студент, лаборант), яка приймає участь у навчанні та оцінці компетенцій

студента. Він інсценує (симулює) клінічний випадок, відповідно наданому клінічному сценарію та має конкретні установки від викладача і, в жодному разі, не імпровізує. Скарги, які висуває стандартизований пацієнт та анамнез можуть бути деталізовані тільки у випадку відповідних конкретних питань з боку студента. Студент, який працює зі СП, веде себе так, як би він робив це у реальних клінічних умовах: один на один з пацієнтом спираючись тільки на свої знання. При цьому він звикає працювати за умов обмеженого часу, що є також одним з важливих критеріїв праці лікаря в повсякденних умовах. На виконання завдання відводиться певний час (до 5 хвилин), якщо студент не вкладається у ліміт часу – він повинен перейти до наступної станції [1].

На підставі зібраних анамнестичних даних від СП згідно заданої клінічної ситуації студент має запропонувати метод контрацепції, прийнятний для даного випадку. Оцінювання роботи студента на станції здійснює екзаменатор згідно розроблених чек-листів. Під час задачі ОСКІ елемент дискусії студента з викладачем повністю виключається, усі роз'яснення та коментарі можуть бути отримані тільки після іспиту. Максимальна кількість балів, що може бути отримана на станції: 5 балів; завдання вважається виконаним, якщо студент набрав 3 і більше бали (60%).

Проведений пілотний ОСКІ-1 показав, що така форма оцінювання практичної діяльності студента є більш інноваційною та об'єктивною за традиційну, застосування якої призведе, в кінцевому результаті, до підготовки компетентного, кваліфікованого, конкурентоспроможного медичного працівника, який володіє знаннями, вміннями та навичками на професійному рівні, здатний до ефективної діяльності на рівні світових стандартів, готовий до професійної мобільності.

Література

1. Квасницька О.Б. Переваги та можливості застосування методики «стандартизований пацієнт» при викладанні клінічних дисциплін / Актуальні питання вищої медичної та фармацевтичної освіти: досвід, проблеми, інновації та сучасні технології: матеріали навчально-методичної конференції (Чернівці, 17 квітня 2019 р.). – Чернівці, 2019.- С. 357-358.
2. Оюунгоо Б, Цэрэндагва Д, Солонго Б и др. (2010). Формативная оценка клинических навыков студентов в OSCE. Сибирский медицинский журнал. 98; 7: 12—13.

Moderní metody výuky

Ткачева Е.С.

КГУ «Бескольская средняя школа №2», Казахстан

МЕТОДИКА ФОРМИРОВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЗНАНИЙ УЧАЩИХСЯ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ МАТЕМАТИКИ

За последние три столетия человечество преодолело огромный путь от незнания к знанию, от знания неполного к более полному, от качественного познания к количественным закономерностям. И чем больше в науке возникает количественных закономерностей, тем более значительной становится роль математики и ее методов.

В экономике и управлении все чаще применяются количественные методы исследования. Экономисты постоянно сталкиваются с множеством данных, источником которых являются оперативный производственный учет, бухгалтерский учет, маркетинговые исследования и т.д. После сбора данных надо исследовать их, чтобы выяснить, насколько ценную (с точки зрения интересующих нас проблем) информацию можно из них извлечь.

Любое такое исследование требует количественного анализа с применением математических методов, даже если просто рассчитываются проценты или средние величины. Для того чтобы проводить подобное исследование, экономисту, менеджеру, бухгалтеру следует освоить математический язык, овладеть определенным математическим аппаратом.

В процессе решения математических задач с экономическим содержанием развивается умение выявлять причинно-следственные связи между экономическими показателями и их математическим описанием. Это способствует углублению и систематизации знаний, как по математике, так и по дисциплинам экономического цикла.

Математика с использованием экономических знаний широко используется при изучении экономических явлений и выступает как средство познания окружающей действительности. Вместе с тем, сама математика легче

познается и прочнее усваивается на экономическом материале, который встречается нами всюду, проникая в глубинные сферы практической деятельности людей, и носит довольно универсальный характер для осознанного восприятия, что неизбежно должно повысить интерес учащихся к изучению математики. В силу этого, математику целесообразнее изучать на экономическом материале, а экономику – средствами математики.

Обучение решению математических задач с экономическим содержанием актуально, так как на повестку дня ставится вопрос качественной подготовки специалистов во всех отраслях, реализуемых в экономике.

Специфические особенности задач с экономическим содержанием заключаются в применяемых методах решения. К ним относятся: элементарные алгебраические и геометрические методы по отысканию экстремумов, методы классического анализа для отыскания оптимальных значений величин.

Термин «задача с экономическим содержанием» предполагает присутствие в формулировке экономических терминов, а ее решение требует составления математической модели экономического процесса.

Для сознательного усвоения понятийного экономического аппарата, используются два типа прикладных задач: вычислительные экономические задачи и задачи, одним из важнейших элементов, в решении которых является логический анализ. Процесс решения задач тесно связан с формированием таких приемов мышления как анализ, обобщение, синтез, абстрагирование и т.д.

Рассмотрим, как основные экономические понятия можно использовать при решении задач.

Задача 1. В районе, который обслуживает продуктовый магазин, проживает 75 семей, состоящих из 2 человека, 88 семей состоящих из 3 человек и 135 семей – из 4 более человек. Семья из 2 человек потребляет в среднем 7 кг яблок, из 3 человек – 8 кг, из 4 и более человек – 11 кг яблок в месяц. Как магазин может удовлетворить спрос этих семей на яблоки?

Задача 2. Если затрата на покупку яблок возросла на 68%, а цена килограмма яблок возросла на 20%, то вес купленных яблок возрос на?

Уже с раннего возраста школьники интересуются вопросами: что такое бизнес? Кто такой предприниматель: чем он занимается? Такой естественный интерес детей можно удовлетворить, если познакомить ребят на доступном им

уровне с основными видами предпринимательской деятельности, платой за труд в предпринимательстве, участниками процесса бизнеса.

Понятия кредит, процентная ставка тесно связаны с темой школьной математики «Процентные вычисления». Здесь школьникам можно предложить следующие задания:

Задача 3. Предприниматель получил в банке кредит на 1 год в размере 5 млн. Процентная ставка банка составляет 18%. Какую сумму денег должен заплатить бизнесмен за кредит?

Задача 4. После двух повышений на одно и то же число процентов зарплата возросла на 69%. На сколько процентов она повышалась каждый раз?

Важнейшую роль в формировании рыночного мышления школьников играют логические задачи. При решении такого рода задач стоит главная проблема: научить детей анализировать, сравнивать информацию, полученную в результате взаимодействия с объектами и явлениями реальной действительности.

Задача 5. Красная Шапочка несла бабушке 14 пирожков: с мясом, грибами и капустой. Пирожков с капустой было больше всего, их было вдвое больше, чем пирожков с мясом, а пирожков с мясом было больше, чем пирожков с грибами. Сколько пирожков с грибами несла Красная Шапочка?

Решение комбинаторных задач, где речь идет о переборе всех вариантов, нередко способствует моделирование с помощью простейших графиков.

Задача 6. Меню школьной столовой постоянно и состоит из 11 блюд чтобы разнообразить свое питание, Айдар решил выбирать себе из двух блюд каждый день по-новому. Сколько дней ему удастся это сделать?

Навыки планирования действий хорошо тренируются при решении логических задач на взвешивание и переливании жидкостей.

При решении этих задач ученики будут усваивать экономические понятия. Задачи такого типа вносят разнообразие в урок, помогают активизировать мыслительную деятельность, расширяют представления об окружающем мире и её словарный математический и экономический запас школьников.

Актуальность экономической тематики в современных условиях очевидна. Дети на каждом шагу встречаются с такой терминологией, как кредит,

бартер, аренда, бизнес и т.п. Эти понятия можно раскрыть только при решении задач. Решая задачи с экономическим содержанием, школьники непосредственно знакомятся с некоторыми реальными процессами, проходящими в рыночной экономике.

Задачи с экономическим содержанием являются практическими задачами. А их решение, бесспорно, способствует более качественному усвоению содержания курса математики средней школы, позволяет осуществлять перенос полученных знаний и умений в экономику, что в свою очередь, активизирует интерес школьников к задачам прикладного характера и изучению математики в целом. Такие задачи позволяют наиболее полно реализовывать прикладную направленность в обучении и способствуют более качественному усвоению самого учебного материала и формированию умения решать задачи данного типа.

Литература

1. Математика для поступающих в экономические вузы. Под редакцией Н.Ш. Кремера. М., издательское объединение «ЮНИТИ», 2006.
2. Симонов А.С. Проценты и банковские расчеты. // Математика в школе. 1998, №4.
3. Симонов А.С. Сложные проценты. // Математика в школе. 1998, №5.

Sociální pedagogika

Ph.D. S.D. Zhamansarieva

Russian Academy of Education, Russia (Moscow).

Ph.D. Associate Professor K.M. Tuganbekova

Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan (Karaganda).

Graduate student 1 course A.K. Balaubaeva

Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan (Karaganda).

DEVELOPMENT OF COMMUNICATION IN A CHILD WITH AUTISM

Most children with ASD (autism spectrum disorders) have problems communicating with other people. This is because a child must respond to other people when they are approached and initiate communication on their own in order to communicate successfully. Although many children with ASD are able to do this if they want something, they usually do not use communication to show something to another person or establish social contact with him. It is important to remember that communication does not necessarily include language and speech. Most children with ASD have a speech delay, or they avoid using speech to communicate. Therefore, it is very important to use other methods of communication before the appearance of speech, and the use of language will follow them.

Very often parents or other people in the environment of the child with the ASD begins to seem that they are not capable of communication and communication with the child, and they do not understand what to do. It may seem that the child does not hear what he is told, he does not respond to his name and/or is indifferent to any attempts at communication[1]. However, everyday opportunities and games can be used to encourage communication and communication between the child and ASD.

First of all, it is necessary to monitor the communication of the child to determine its strengths and weaknesses of communication. For example, if a child does not use speech or any sounds to communicate at all, it is recommended to start using gestures in communication with the child, not just one speech[2]. A child with ASD may use different methods of communication apart from speech: lament and cries; the

use of an adult's hand to take the desired object; a look at the coveted object; extending a hand; an indication of the image and echolalia.

For successful communication with a child with ASD, it is important not only to understand what his personal communication is, it is important to understand why he resorts to communication. If you understand the purpose of communication of the child, you can help the child to find new methods and reasons for communication.

There are two main reasons for communication:

Unintended communication: when a child says or does something without assuming it will affect other people in some way. This kind of communication can serve as a child's complacency, help focus attention, or be a reaction to a sad/fun experience.

Intentional communication: when a child says or does something to communicate a message to another person. This type of communication can protest against someone else's demands or request. Intentional communication is easier for a child once he / she understands that his / her actions affect other people[3].

For a child with ASD, the transition from unintentional to intentional communication is a huge breakthrough. Sussman (1999) believes that it is useful to consider children with ASD as a whole continuum of intentional communication, where at one end of the continuum are children who mostly resort to communication to get what they want, "while at the other end are children who resort to communication for many reasons, for example, to ask questions, comment on something or just to communicate."

Four different stages of communication:

The stage of communication that a child has reached depends on three things:

- His ability to interact with another person.
- How and when he resorts to communication.
- His understanding of communication.

The first stage – the stage of self-sufficiency

At this stage of communication it seems that the child is not interested in people around him, he tries to play alone. His communication may be mostly unintentional. It should be emphasized that in most cases, RAS is diagnosed in children at this stage.

The second stage – the stage of requests

At this stage, the child begins to realize that his actions have an impact on other people. It is likely that he will resort to communication to tell the adult what he wants and what he likes. To do this, he can push or lead an adult to the desired objects, places or games.

The third stage – the stage of early communication

At this stage, the child's interaction with others lasts longer and becomes more deliberate. The child has an echo of other people's words, which he uses to communicate his needs. Gradually, the child begins to point to objects to show the adult what he wants, and also begins to translate the look. This shows that the child begins to be involved in two-way communication.

Stage four – the partner stage

When a child moves to this stage, his communication becomes more effective. The child begins to use speech and becomes able to support the simplest conversation. Although a child may appear confident and competent in communicating in a familiar environment (e.g. at home), he or she may have communication problems in an unfamiliar area (e.g. in a new kindergarten or school). It is in such situations that a child can resort to memorized other people's phrases and it may seem that he ignores his communication partner, interrupting him and breaking the rules of the queue in the conversation[4].

It is very important to follow the child rather than lead him. This will allow the child to communicate when he does something with another person, and increase their amount of communication. If the child plays a leading role in their studies, he will pay more attention to the activities, it will teach him to focus on one thing and make independent choices.

If you follow the child, the best position is the adult face to face with the child, so the adult can easily observe what the child is interested in. This will also help to accustom the child to eye contact – it is usually difficult for a child with ASD. It is also important to be on the same visual level with the child – this will allow him to observe the different facial expressions on your face, which are used during communication. It is often difficult for a child with ASD to catch nonverbal communicative behavior during a conversation, and therefore it is important to draw his attention to nonverbal signs as soon as possible. It is hoped that over time the child will get used to the fact

that the adult plays with him on the same level, and he will begin to count on the presence of an adult, even will call him to play.

For the development of two-way communication is useful to simulate the actions of the child and repeat his words. For example, if a child hits the table with a spoon, and an adult begins to do the same, the child is likely to pay attention to the adult. The same idea can be applied to the sounds a child makes, or to the child's sensory behavior, such as shaking hands or rotating in place. As soon as the child establishes that the adult imitates his actions, he can begin to imitate the adult in response. This creates an opportunity to add something new to the communication that the child will repeat.

If a child with ASD is not interested in playing with any of the proposed toy or he prefers to lay out toys in a line, and not play with them, then in this situation there are still opportunities for communication and communication. For example, if a child lays out their cars in one line, the adult can join the child and give him the next machine. Thus, the adult has its own role in the game, and the child has to include it in their activities. If the child is only interested in throwing toys on the floor, the adult can collect toys in the basket, and then give them back to the child, so that he scattered them again. Thus, the scheme of communication and communication with the child is established.

Thus, an adult can contact a child with autism in various ways. It is important to understand the needs of the child, hear it and be able to help. Children with autism have a completely different psychology. The task of specialists to be able to understand this psychology and learn how to correct it. Thus, understanding the communication of children with autism allows for better contact with them and, accordingly, a better correctional process.

References:

1. Подходы к объективизации диагностики заболеваний аутистического спектра / А. Б. Салмина // Сибирское медицинское обозрение . — 2009 . — №3 . - С. 80-85.
2. Никольская, О.С. Аутичный ребенок: пути помощи [Текст] / О.С. Никольская, Е. Р. Баенская, М. М. Либлинг ; под ред. А. Г. Яковлева. - 3-е изд. - М. : Теревинф, 2005. - 288 с.

3. Богдашина, О.Б. Аутизм: определение и диагностика [Текст] / О.Б. Богдашина. – Донецк : Лебедь, 1999. - 124 с.

4. Проблема аутизма в современном мире [Электронный ресурс] / Электронный научный журнал «Личность в меняющемся мире: здоровье, адаптация, развитие» ; Л. Н. Карашук, М. И. Разживина. – Электрон. дан. – 2014. - №1 (4) .

PRÁVNÍ VĚDY

Občanské právo

Olena V. Paruta

candidate of juridical sciences,

*assistant at the department of theory and philosophy of law of
the Training and Scientific Institute of Jurisprudence and Psychology,*

Lviv Polytechnic National University

MODERN LEGAL VISION OF THE PERSON IN LAW

Human rights and freedoms in contemporary society are of indisputable value. Today, the discussion is mostly not about the consolidation of human rights, but about the prospects of guaranteeing these rights.

Globalization has led to the development of all legal institutions, including human rights. The basic philosophical concept that defines rights as a value aspect is the human-centered (humanistic) concept.

The scientists point out that "methodological human-centered concept", first of all, has been marked by a peculiar "release" of the human person with a fairly rigid pre-dependence on the hierarchical system of socio-political connections and its constitution as an autonomous and responsible legal entity [1, p. 100]

The free personality in social reality is the basis of the realization of modern being. At the same time, the modern person in the legal reality is the one who can realize the rights and freedoms guaranteed and endowed by the state. The society promotes formation, and the state provides a complex of rights and freedoms of each person.

Over time, the understanding of human-centered concept is changed. Under conditions of globalization, it receives a new understanding and consolidation. "The present law must be oriented towards the person of market relations, information society, postmodern culture; a person creative, unpredictable, risky, reasonable, capable of self-restraint, full of a sense of human, civil, national dignity; a person autonomous and sensitive to any violation of his/her rights, an image, humiliation of dignity, injustice, etc. R. Iering noted that people should believe in their rights and trust

them. This thinker considered the law as a sense of justice to be a special value for a society, its equal [2]. Today in the conditions of globalization, the law and person are inseparable, mutually determined concepts.

In our opinion, it should be agreed with the Belarusian lawyer V. Pavlov that today almost all textbooks on the general theory of law, the constitutions of all post-Soviet republics describe the personal dimension in the law in classical patterns. Personality is considered from humanistic positions: the person, his/her rights and freedoms are recognized as the highest value of society and state. At the same time, today it is easy to notice that cash legal reality points to certain inconsistencies of the classical model with the actual situation of things. The humanistic pathos of personality in the law (first of all, from the standpoint of the proclamation of human rights and freedoms), the declaration of him/her as the highest value of society and state, at the same time, faces the problem of the collapse of the individual, the "disappearance" ("death") of a person, the loss of his/her personal identity and constitution, with the phenomenon of somatic human rights, in which a person, in fact, loses the ability of self-identification and ethical certainty, which I. Kant also recognized as the transcendental condition of the subject. The phenomena of the global world, in turn, contribute today their aspects in the legal being - the right not only gives freedom to a person, mostly not regulates relations in society, but becomes an instrument of coercion for violent consumption of freedom, thereby becoming a victim of consumption, gets into dependence from anthropological techniques of consumer society. Finally, we see that the very core of the New European legal doctrine - the concept of human rights - is increasingly being devalued, politicized, becoming manipulative.[3, c.167]

In modern political science, the phenomenon of identity is characterized by the following features. Firstly, there is a rejection from the simplistic perception of identity as the giving and fixing of differences between groups, communities and societies. Secondly, the attention of researchers focuses on the process of political presentation, interpretation and articulation of symbols that carry certain meanings about identity. Thirdly, the political factors and socio-economic conditions influencing the process of constructing of identity are determined. Fourthly, the actors of the process of constructing the identity of the group are identified; the emphasis is placed on the analysis of the political elites and political class. Fifthly, the applied orientation of research is noted, as well as the search for adequate rational tools, which allows

formulating of recommendations for the formation and implementation of political identity in interaction [4, с.196].

So, in general, one can state that the understanding of personality in the legal reality is transformed. Human centeredness, legality, justice, and human freedom are valuable, but this category varies according to international-legal, national and anthropological perception.

Literature:

1. Тімуш І. С. Інтегральний погляд на право. К. : Атіка, 2009
2. Иеринг Р. Борьба за право. М., 1904.
3. Павлов В. Особистість у праві в посткласичній перспективі: абрис концепції *Філософія права і загальна теорія права*. 2012. № 2. С. 166–177.
4. Малінін В. В. Процес формування політичної ідентичності в умовах глобалізації: особливості та складові *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип. 49. С. 194-199.

MODERNÍ INFORMAČNÍ TECHNOLOGIE

Software

Гречушкіна Н.С., Ліхоузова Т.А.

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ВИКОРИСТАННЯ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ШАХРАЙСТВА З БАНКІВСЬКИМИ КАРТАМИ

Поява нових платіжних рішень, більшість з яких базується на хмарних рішеннях, таких як мобільні платежі від людини до людини і безконтактних платежів на основі мобільних карт, значно підвищило використання кредитних та дебетових карт. Цей та інші фактори зробили кредитні та дебетові карти найпопулярнішим способом оплати як онлайн, так і при щоденних офлайн покупках. Нажаль, з появою цих технологій кількість шахрайства з картами також збільшилося (рис.1).

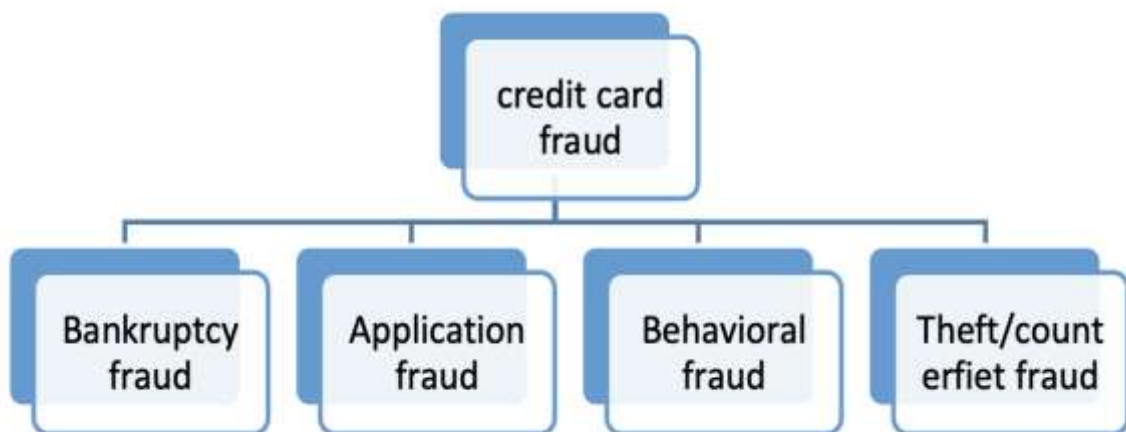

Рис 1. Способи шахрайства з картами

Безпека карткових платежів та рівень довіри громадськості при здійсненні карткових платежів викликає занепокоєння у будь-якого банку та платіжної системи в світі [1]. Технологічні досягнення зробили транзакції з картами більш безпечними, наприклад, з використання чіпу замість магнітної смуги для автентифікації карти. Проте, шахраї постійно змінюють свої стратегії,

щоб уникнути виявлення, що робить традиційні інструменти виявлення шахрайства, такі як експертні правила або статичні моделі машинного навчання, ненадійними. В зв'язку з цим однією з головних задач є протидія зростаючому рівню шахрайства для платежів без наявної фізичної картки, особливо в сфері електронної комерції.

Айхуа з командою [7] досліджували ефективність застосування класифікаційних моделей до проблем виявлення шахрайства з кредитними картами. Досліджувались три різні класифікаційні методи: дерево рішень, нейронні мережі та логістична регресія; перевірялась їх придатність на виявлення шахрайства. Їх стаття надає інформацію для вибору найкращої моделі для визначення ризику шахрайства з використанням кредитних карт на основі різних показників ефективності.

Насправді основним питанням при створенні моделі для виявлення шахрайства з кредитними картами є отримання максимально можливого прибутку від використання такої моделі класифікації, бо вартість помилки першого та другого типу можуть суттєво відрізнятись. Однією з основних проблем існуючих методів є те, що вони створені і натреновані на розпізнавання найбільшої кількості транзакцій, а не транзакцій, що можуть принести найбільші витрати.

Отже, основною задачею є не лише виявлення максимальної кількості шахрайських транзакцій, а виявлення максимальної кількості тих транзакцій, що можуть призвести до найбільших фінансових втрат. В такій постановці задачі найефективнішим варіантом її рішення буде використання нейронної мережі.

Алгоритм виявлення шахрайства з кредитними картами полягає в ідентифікації операцій з високою ймовірністю обману та базується на даних транзакцій, що були раніше розмічені, як шахрайські.

На основі відкритих даних було розроблено декілька моделей нейронних мереж з використанням різних технологій.

Було проведено порівняння ефективності роботи нейронної мережі відносно особливостей її архітектури та в залежності від використаних технологій. Експерименти проводились з набором даних про шахрайство з кредитними картами і порівнювались різні моделі на основі відкриття метрик оцінки. Також протестовано різні нейронні мережі з різною кількістю

прихованих шарів. Обидві реалізації в Scikit-learn і TensorFlow отримують узгоджені результати.

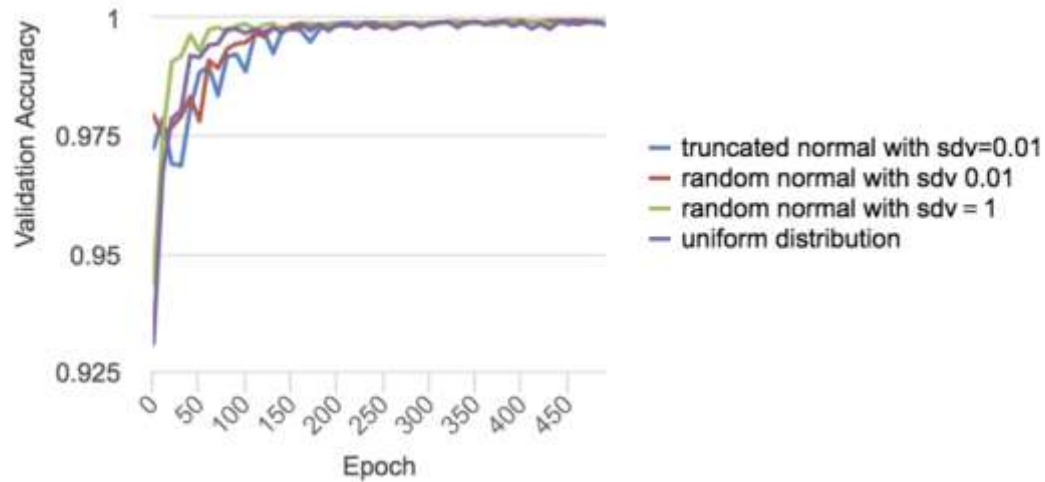

Рис 2. Результати перевірки достовірності при різній ваговій ініціалізації

Експерименти показали, що збільшення прихованих шарів не поліпшило продуктивність класифікації значно. Мережа, що має один прихований шар з декількома нейронами, може отримати такий же результат прогнозу, як і мережа з декількома прихованими шарами. Крім того, результати показують, що використання незбалансованого навчального набору для повторної вибірки може підвищити продуктивність мережі на тестовому наборі.

Література

1. European Central Bank (2014). Technical Report. European Central Bank [Електронний ресурс] // Режим доступу: [http://refhub.elsevier.com/S0957-4174\(15\)00838-6/sbref0015](http://refhub.elsevier.com/S0957-4174(15)00838-6/sbref0015)
2. Aihua, S., Rencheng, T., Yaochen, D. Application of classification models on credit card fraud detection // 2007

TECHNICKÉ VĚDY

Energetická

Загоровський С.В., д.т.н., проф., Кирик В.В.

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Україна

МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ РОЗПОДІЛЬНИХ МЕРЕЖ ПРИ ГРОЗОВИХ ПЕРЕНАПРУГАХ

Наявність негативного впливу наведеної напруги, що утворюється під впливом грозових перенапруг, в розподільних мережах номінальною напругою 10-35 кВ, підтверджує актуальність теми статті. Такі перенапруги можуть призвести до пошкодження ізоляції, переривань постачання електроенергії споживачам й, навіть, до порушень режиму роботи електричної мережі.

Дослідити вплив грозових перенапруг та визначити місця розміщення ОПН для захисту ліній електропередавання номінальною напругою 10 кВ.

Індуковані перенапруги можуть виникнути при утворення розряду блискавки поблизу повітряної лінії електропередавання. Виникають перенапруги на ізоляції повітряної лінії не тільки під час прямих розрядів блискавок в лінію, але й при виникненні розрядів у землю та об'єкти, розташовані поблизу ЛЕП, з допомогою явища електромагнітної індукції: струм в каналі блискавки зумовлює появу змінного магнітного поля, яке, в свою чергу, наводить ЕРС в різних контурах самої лінії [1]. На рис. 1 наведено найбільш імовірні місця блискавки в ПЛ.

В розподільчих мережах, до котрих відносяться ПЛ 10-35 кВ, в яких висота опор є невеликою і траса лінії має екран у вигляді рельєфу місцевості, будівель та насаджень використання грозозахисного тросу є малоефективним. Тому в таких мережах основним типом захисту від наведеної перенапруги є нелінійні обмежувачі перенапруги (ОПН). Основою конструкції обмежувача перенапруги є варистор, зовнішня ізоляція та фланці

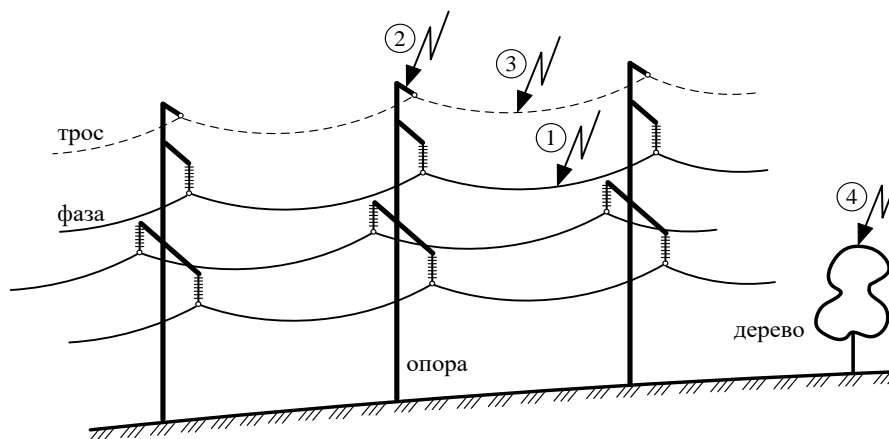

Рисунок 1 – Найбільш імовірні місця попадання блискавки в ПЛ

Робота ОПН ґрунтується на різко нелінійній вольт-амперній залежності варисторів. Ця характеристика є нелінійною залежністю струму від напруги. При впливі на ОПН фазної робочої напруги в нормальному режимі мережі у варисторах проходить струм, величина цього струму має порядок частки міліампер. При утворенні у мережі перенапруги опір ОПН стрімко падає до значення декількох Ом, варистори обмежувача переходять у стан провідності й обмежують подальше підвищення перенапруги до значення, допустимого для елементів ізоляції електрообладнання, при цьому поглинаючи енергію імпульсу перенапруги, що трансформується у теплову енергію та розсіюється у навколишнє середовище. Після проходження хвилі перенапруги, обмежувач перенапруги знову повертається у непровідний стан. Час переходу ОПН у провідний стан сягає одиниці наносекунд, що, в свою чергу, дозволяє обмежувачу перенапруги якісно обмежувати високочастотні перенапруги. Вартість даного пристрою є дуже значною, ось чому потрібно визначити оптимальні місця їх встановлення.

Для дослідження в програмному середовищі MATLAB було створено імітаційну математичну модель мережі номінальною напругою 10 кВ. Дана модель містить 10 блоків «Лінія». Кожен з цих блоків являє собою одноланцюгову повітряну лінію довжиною 0,7 км, яка виконана на залізобетонних опорах з трикутним розташуванням фаз. Загальна довжина лінії 7 км. Для живлення ЛЕП застосовувалась підстанція з трансформатором ТМН-6300/110.

При дослідженні індукованої перенапруги в моделі застосовується наступний вираз вигляду [2]:

$$u(t) = \gamma \cdot U_0 \cdot [e^{-\alpha t} - e^{-\beta t}],$$

де U_0 – амплітудне значення величини наведеної перенапруги, кВ;

α і β – величини, які визначаються швидкостями зростання і спадання струму блискавки

При моделюванні варіанту розряду блискавки в землю поблизу середини лінії на відстані 50 метрів від траси повітряної лінії без обмежувачів перенапруги, отримаємо графік розподілу напруги вздовж траси ЛЕП, що наведений на рис.2.

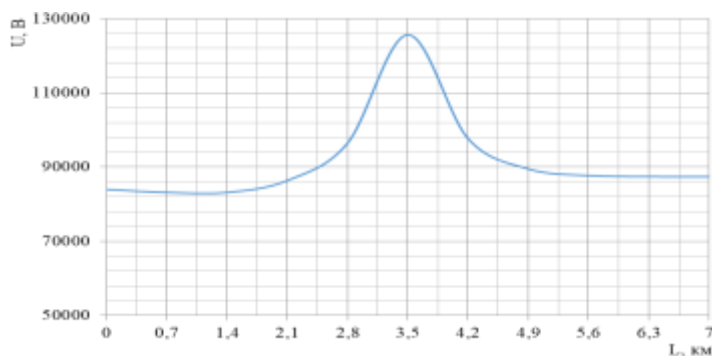

Рисунок 2 – Розподіл напруги по трасі ПЛ при розряді блискавки в землю біля середини ПЛ без ОПН

На графіку видно, що максимальне значення імпульсу напруги на ПЛ без ОПН перевищує допустиме значення, що для лінії 10 кВ рівне 82 кВ. Таке перебільшення може призвести до порушень ведення нормального режиму роботи електричної мережі.

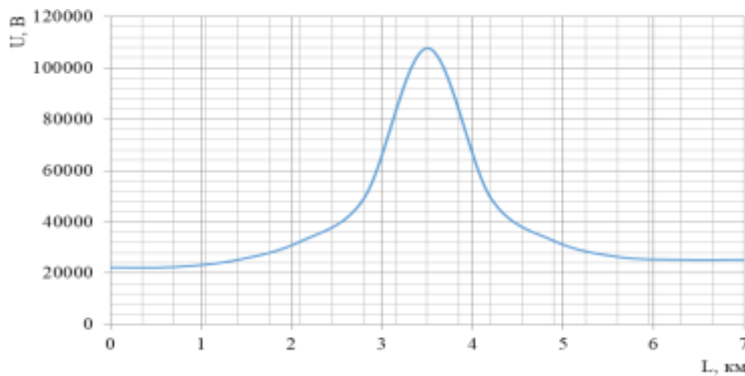

Рисунок 3 – Розподіл напруги по трасі ПЛ при розряді блискавки в землю біля середини ПЛ з ОПН через 490 м

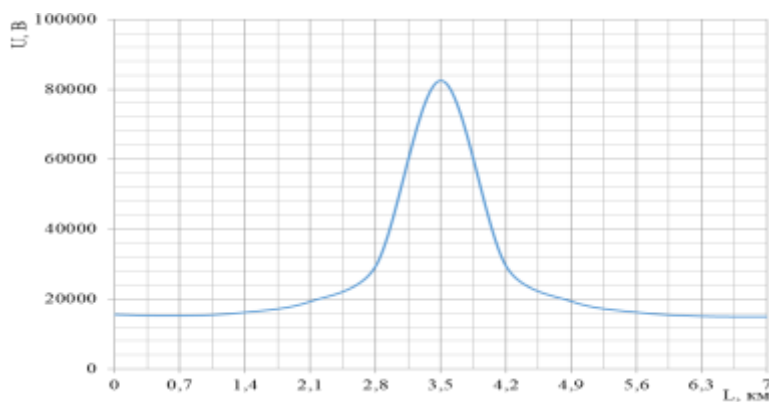

Рисунок 4 – Розподіл напруги по трасі ПЛ при розряді блискавки в землю біля середини ПЛ з ОПН через 140 м

Аналізуючи вище наведені графіки розподілу напруги вздовж траси ПЛ при розряді блискавки в землю на відстані 50 м від ЛЕП, можна сказати, що тільки варіант розміщення ОПН через 140 м не перевищує максимально допустимого значення 82 кВ.

Висновки. При проектуванні та підготовці до експлуатації ПЛ завжди потрібно проводити оцінювання впливу наведеної напруги, при грозових перенапругах. Після оцінки такого впливу потрібно застосувати різноманітні засоби та методи для їх зменшення. Індуковані перенапруги в найгіршому варіанті, а це варіант дослідження лінії без ОПН, досягають значення 125 кВ. Ця величина перенапруги значно перевищує максимально допустиме значення. Використання ОПН на лініях дозволяє знизити цю величину до 81 кВ. Такий результат було отримано при встановленні ОПН на лінії через 140 метрів. Отже,

для ліній номінальною напругою 10 кВ, оптимальним є встановлення нелінійних обмежувачів перенапруги через два прогони.

Література:

1. Разевиг Д.В. Техника высоких напряжений: Учебник для студентов электротехнических и электроэнергетических специальностей вузов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Энергия, 1976. – 488 с.
2. Кадомская К.П., Лавров Ю.А., Рейхердт А.А. Перенапряжения в электрических сетях различного назначения и защита от них: Учебник. – Новосибирск: изд-во НГТУ, 2004. – 320 с.
3. ГОСТ 1516.3 «Электрооборудование переменного тока на напряжение от 1 до 750 кВ. Требования к электрической прочности изоляции». Пояснительная записка. Технический отчет ВЭИ №7025-3500, 1994.
4. Александров Г. Н. Молния и молниезащита / Г. Н. Александров; [отв. Ред. В. Н. Козлов]; Ин-т электрофизики и электроэнергетики РАН. – М.: Наука, 2008. – 274 с. – ISBN 978-5-02-036613-8.

SPORT

Сатбаев Е.К., Сатбаев Д. К., Ибраев Ж. Д.

Казахский агротехнический университет им. С. Сейфуллина

г. Нур-Султан.

ОСОБЕННОСТИ МЕТОДИКИ ПОДГОТОВКИ БОРЦОВ КАЗАХША КУРЕС НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

Введение. В современном спорте достижение победы на соревнованиях зависит от множества факторов, которые в той или иной степени влияют на конечный результат спортивной деятельности. В спортивной борьбе одним из решающих факторов достижения победы является техническая и тактическая грамотность спортсмена [1, 2].

Арсенал спортивной борьбы огромен и постоянно пополняется все новыми и новыми техническими и тактическими действиями. Такое неуклонное развитие техники и тактики борьбы объясняется, с одной стороны, острой спортивной конкуренцией и вследствие этого поиском тренерами и спортсменами все новых и новых путей к победе, а с другой стороны, изменениями в правилах соревнований. При этом специалисты и тренеры по борьбе считают технику и тактику неразрывно связанными [3] и, исходя из этого, говорят о технико-тактических действиях. Раскрытие поведения борцов в схватке с позиции конфликтного взаимодействия проведено в различных видах спортивной борьбы, в частности, по структуре конфликтного взаимодействия В.Л. Дементьев с О.Б. Малковым [4]. Данные авторы подчеркивают, что конфликтный подход позволяет моделировать поведение борцов не только по характеру преобразования, осуществляемого борцами с помощью технических действий, но и, что самое важное в тренировочном процессе, обучать тактическим действиям. Однако, каждый вид борьбы имеет не только общие закономерности разрешения конфликтов в схватке, но и свои специфические особенности, определяемые правилами соревнований. Поэтому возникло противоречие между соответствующей системой подготовки борцов казахской борьбы и возможностями улучшения методики подготовки борцов в отделении спортивного совершенствования ВУЗа на основе исследования конфликтного поведения борцов казахской борьбы на соревнованиях.

Проблема исследования заключается в следующем. Существующая подготовка борцов, основанная на решении определенных вариативных ситуаций заданными действиями не позволяет эффективно вести противоборство с соперником в соревновательном поединке, так как борец при таком подходе вынужден ждать или создавать конкретную ситуацию для проведения конкретного приема, исходя из своей цели, а не использовать благоприятные ситуации, возникающие в результате взаимодействия с противником.

Цель - разработать и экспериментально обосновать методику подготовки борцов казахской борьбы, основанную на формировании у обучающихся умений и навыков конфликтного взаимодействия в спортивном поединке.

Данная цель решалась посредством следующих **задач**: 1. Определить научно-теоретические предпосылки подготовки борцов на современном этапе. 2. Выявить основные структуры в казахской борьбе. 3. Разработать методику подготовки борцов национальной борьбы, основанную на моделировании конфликтного взаимодействия в соревновательном поединке. 4. Экспериментально обосновать разработанную методику подготовки борцов казахской борьбы.

Для решения поставленных задач применялись следующие **методы исследования**: анализ научно-методической литературы, педагогическое наблюдение, анализ соревновательной деятельности борцов с помощью видеосъемки., метод моделирования, педагогический эксперимент, методы математической статистики.

Научно-теоретические предпосылки подготовки борцов казахской борьбы на современном этапе определяются следующими компонентами:

- особенностями техники и тактики борьбы (основные цель и задачи технико-тактической деятельности, определение содержания подготовки, уделение малого внимания тактической подготовке, неопределенность технико-тактических структур);

- средствами и методами подготовки в спортивной борьбе (роль ведущего в борьбе, структуры технико-тактической деятельности, формирование приемлемых для борца методов, методы проблемного обучения, эвристический, игровой);

- значением подготовки борцов;
- моделированием взаимодействия борцов во время поединка.

Определены 9 основных типов технико-тактических структур в поединке борцов казахской борьбы:

- атака-атака;
- атака-прием;
- атака-защита;
- атака, основанная на совокупности промежуточных приемов;
- атака посредством победы над защитой противника;
- атака, основанная на реакции защиты противника;
- защита-атака;
- атака после защиты;
- защита-защита.

Разработанная методика включала типов 4 блока взаимодействия борцов:

- 1 блок – атака-прием;
- 2 блок – защита – атака;
- 3 блок – атака посредством применения защиты;
- 4 блок – атака- встречная атака.

16 технико-тактических структур были распределены по блокам.

Задачи, методические приемы были разделены по четным и нечетным занятиям. На четных занятиях изучались базовые приемы контратаки, а на нечетных занятиях – приемы, применяемые против тех, которые изучаются на четных занятиях.

Педагогический эксперимент был проведен в группе спортивного совершенствования со студентами государственного университета им. Шакарима города Семей. В экспериментальной группе было 16 студентов, которые занимались по разработанной нами методике, а в контрольной группе 10 студентов, занимавшихся по традиционной методике. Эксперимент был проведен с января по май 2018 года (по 4 выделенным блокам).

В экспериментальной и контрольной группах студентам предлагалось расставить 5 кинограмм по последовательности, соответствующей смысловой

структуре технико-тактического действия. Оценка проводилась по 10 бальной системе экспертами.

Результаты. Педагогический эксперимент показал, что в экспериментальной группе студентов баллы за оценку расположения кинограмм оказались выше, чем в контрольной группе.

Вывод. Таким образом, результаты педагогического эксперимента позволяют судить о том, что разработанная нами методика позволяет эффективно развивать подготовленность борцов казахской борьбы, основанную на понимании смысловой структуры поединка.

Литература

- 1 Алиханов И. И. Техника вольной борьбы. - М.: ФиС, 1977. - 216 с.
- 2 Адам М. Техничко-тактическая подготовка дзюдоистов и пути ее совершенствования: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. - М., 1982. - 16 с.
- 3 Ким В. А. Формирование контратакующих действий в борьбе дзюдо: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. - М., 1980. - 24 с.
- 4 Дементьев В. Л., Малков О. Б. Программированное обучение студентов ИФК технико-тактическим действиям в спортивной борьбе на основе ситуационной модели поединка //Совершенствование подготовки и повышение квалификации кадров по физической культуре и спорту: Тезисы докл. (11-1

CONTENTS

EKONOMICKÉ VĚDY

Podniková ekonomika

Utesheva A.G. THEORETICAL ASPECTS OF THE CONCEPTS OF QUALITY OF LIFE AND STANDARD OF LIVING»	3
--	---

Logistika

Залесский Б.Л. БЕЛАРУСЬ - МОНГОЛИЯ: ОТ ГЕНЕРАЛЬНОГО СОГЛАШЕНИЯ - К ДОРОЖНОЙ КАРТЕ	14
---	----

Залесский Б.Л. БЕЛАРУСЬ - АРМЕНИЯ: В РУСЛЕ ПОЗИТИВНОЙ ДИНАМИКИ РОСТА	17
--	----

Залесский Б. Л. БЕЛАРУСЬ - ИТАЛИЯ: ОРИЕНТИР НА ТЕСНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО	20
--	----

Řízení lidských zdrojů

Гүлназ Бауыржанқызы ПОНЯТИЕ, ВИДЫ И МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ И РАЗВИТИЯ ПЕРСОНАЛА.....	23
---	----

Marketing a management

Думанська Ю.М., Белова Т.Г. ЕКСПОРТ ПРОДУКЦІЇ ОЛІЙНО-ЖИРОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ	34
--	----

Skrynnyk O.V. IMPORTANCE OF ORGANIZATIONAL CHANGE FOR USAGE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE AT ALL LEVELS OF THE COMPANY	37
---	----

Ковалець О.О., Крайнюченко О.Ф. БЕНЧМАРКІНГ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТНИМИ ПЕРЕВАГАМИ ПІДПРИЄМСТВ.....	40
--	----

Тараненко І.В., Пукар С.Ю. СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ МАРКЕТИНГОВОГО СЕРЕДОВИЩА ПІДПРИЄМСТВА ЗА ДОПОМОГОЮ SWOT АНАЛІЗУ	44
---	----

FILOLOGIE

Рогульська О. О., Дмитрик С. В. ДОМАШНЄ ЧИТАННЯ У СИСТЕМІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	47
---	----

Mursaliyeva Kh. M., Mammadova Zh. E. TURKISH ORIGINATED WORDS IN THE ENGLISH LANGUAGE	50
---	----

HUDBA A ŽIVOT

Зуб Г. В. ФУНКЦІЇ КЕРІВНИКА АМАТОРСЬКОГО ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО КОЛЕКТИВУ ЯК ФАСИЛИТАТОРА	55
--	----

PEDAGOGICKÉ VĚDY

Problémy tréninku

Спивак В.В. RELIGIOUS EDUCATION IN PROFESSIONAL TRAINING OF PROFESSIONALS FOR THE STATE CRIMINAL EXECUTIVE SERVICE OF UKRAINE	60
---	----

Ясніковська С.М. ВПРОВАДЖЕННЯ СИМУЛЯЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС	63
---	----

Ясніковська С.М. ПІДГОТОВКА ДО ОБ'ЄКТИВНОГО СТРУКТУРОВАНОГО КЛІНІЧНОГО ІСПИТУ НА КАФЕДРІ АКУШЕРСТВА, ГІНЕКОЛОГІЇ ТА ПЕРИНАТОЛОГІЇ	67
---	----

Moderní metody výuky

Ткачева Е.С. МЕТОДИКА ФОРМИРОВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЗНАНИЙ УЧАЩИХСЯ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ МАТЕМАТИКИ.....	70
--	----

Sociální pedagogika

Zhamansarieva S.D., Tuganbekova K.M. , Balaubaeva A.K. DEVELOPMENT OF COMMUNICATION IN A CHILD WITH AUTISM.....	74
---	----

PRÁVNÍ VĚDY

Občanské právo

Парута Е.В. MODERN LEGAL VISION OF THE PERSON IN LAW.....	79
---	----

MODERNÍ INFORMAČNÍ TECHNOLOGIE

Software

Гречушкіна Н.С., Ліхоузова Т.А. ВИКОРИСТАННЯ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ШАХРАЙСТВА З БАНКІВСЬКИМИ КАРТАМИ	82
--	----

TECHNICKÉ VĚDY

Energetická

Загоровський С.В., Кирик В.В. МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ РОЗПОДІЛЬНИХ МЕРЕЖ ПРИ ГРОЗОВИХ ПЕРЕНАПРУГАХ.....	85
---	----

SPORT

Сатбаев Е.К., Сатбаев Д.К., Ибраев Ж.Д. ОСОБЕННОСТИ МЕТОДИКИ ПОДГОТОВКИ БОРЦОВ КАЗАХША КУРЕС НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ90

CONTENTS.....94

- *253977*
- *254075*
- *254122*
- *254134*
- *254001*
- *253442*
- *253758*
- *253830*
- *253928*
- *254053*
- *253912*
- *254052*
- *253959*
- *254013*
- *254016*
- *254051*
- *252854*
- *254032*
- *253586*
- *254073*